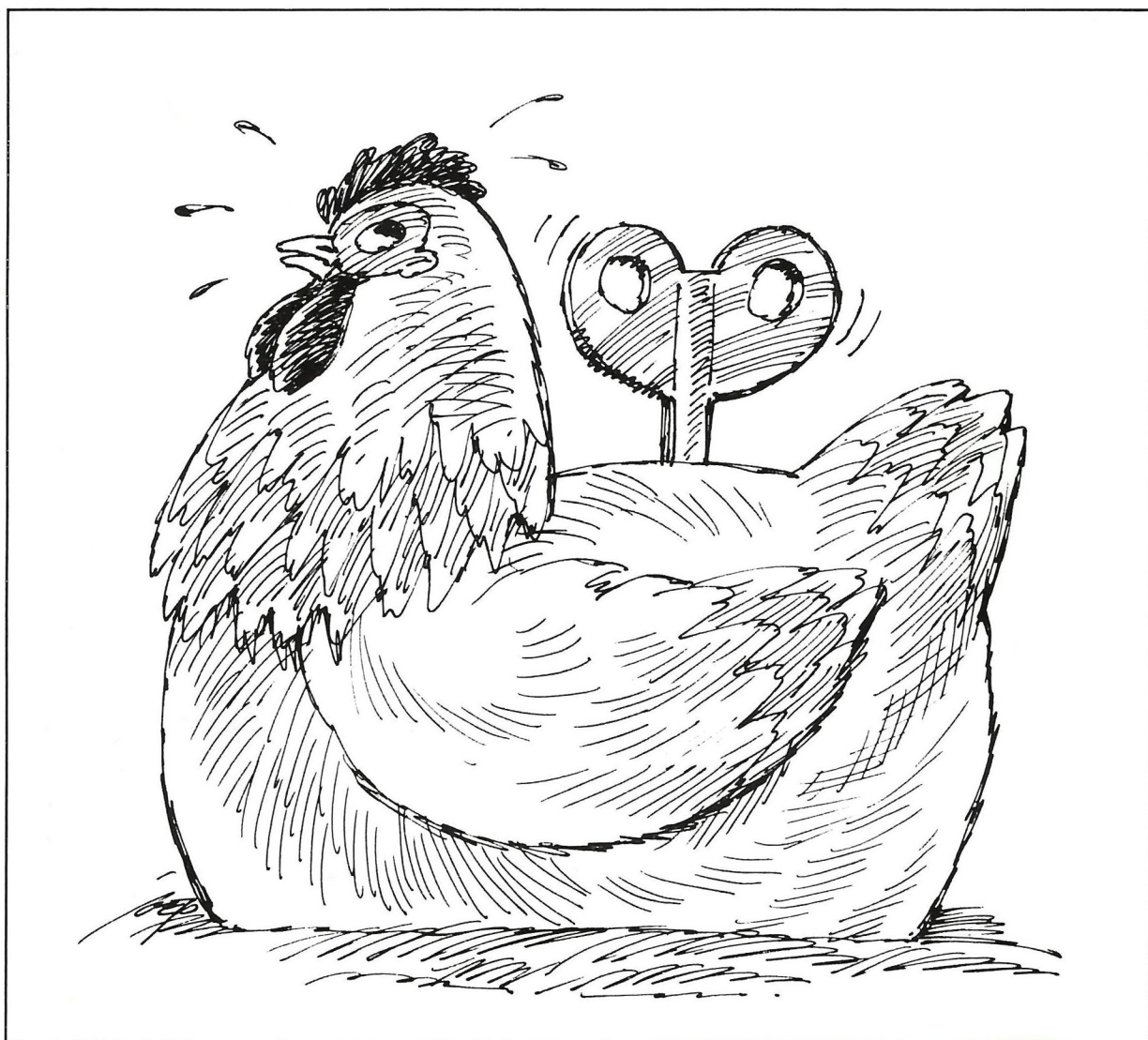

BIO-INDUSTRIE

- * Een leven zonder leven
- * Groesbeeks milieu in beweging
- * Uw Persoonlijk Milieutest
- * Noodwet redt veehouderij
- * Vogels in en rond Groesbeek
- * Ontginning van de Horst

GROESBEEKS
milieu
journaal

1993-73

kenningsmakingsprijs f3,-

Verschijningsdatum juli 1993

Inhoud

Voorwoord van de redactie	1
Een leven zonder leven Veel dieren in Nederland slijten hun vaak korte leven in een donkere stal onder omstandigheden die dieronwaardig zijn. Ze zitten met veel teveel dieren op elkaar en kunnen zich vaak nauwelijks bewegen. Stress en angst bepalen het leven der dieren. door Henny Brinkhof	2
Milieu Rondom	6
Natuurgedicht Aan een boom van M. Vasalis	9
Uw Persoonlijke Milieutest Veel mensen vragen zich wel eens af hoe milieuvriendelijk of juist milieuonvriendelijk ze nu eigenlijk leven. Dit keer kunt u een antwoord op deze vraag krijgen door de persoonlijke milieutest in te vullen.	12
Noodwet houdt veehouderij hand boven het hoofd Een paar maanden geleden stond de mestwet sterk in de belangstelling. Enkele boeren dreigde hun bedrijf te moeten sluiten omdat zij niet zouden kunnen voldoen aan de eisen die gesteld werden bij het aanvragen van een hinderwet. Er ontstond grote opschudding. De milieuminister Alders bezwoer deze onrust door een noodwetje in het leven te roepen. Wat betekent dit wetje voor natuur en milieu? door Fred Boerwinkel	17
Groesbeeks milieu in beweging In de rubriek waarin ontwikkelingen op gebied van natuur en milieu in Groesbeek centraal staan gaan deze keer over: Milieubeschermingsplan Groesbeek, Kindernatuurclub "Het Aardhuis" en de milieumarkt.	20
Vogels in en rond Groesbeek (9) door Raymond Klaassen	21
Wie kent Groesbeek	23
We herdenken Henk Heijmans	24
Uit Groesbeeks Verleden. deel 22: Het openleggen van de Groesbeekse gemeenteheide: aan de wieg van De Horst. Oftewel hoe tussen 1840 en 1857 het gebied tussen de Bruuk en de Cranenburgse Straat flink op de schop ging. door Paul Thissen	25
Weet je weetje	30

Het Groesbeeks Milieu-journaal is een uitgave van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en verschijnt driemaandelijks.
kosten: minimaal f20,- per jaar.
Opgave bij het secretariaat.

REDACTIE

Henny Brinkhof
Adri Versluis

MEDEWERKERS

Jeske de Bekker
Fred Boerwinkel
Raymond Klaassen
Paul Thissen
Willemijn van Rooij

SECRETARIAAT

Postbus 26
6560 AA Groesbeek
tel. 08891-75710
gironr. 52.75.384
bankrek. 1174.42305

DRUK

Werkenrode, Groesbeek

OMSLAG

Joep de Bekker

Voorwoord

Bio-industrie roept bij iedereen nare associaties op. Dieren in veel te kleine hokjes, waardoor ze nauwelijks kunnen bewegen. Dieren die doordat ze hun natuurlijke gedrag niet meer kunnen uitvoeren, onder grote stress komen te staan en neurotisch of angstig gedrag gaan vertonen. Niemand is voor het mishandelen van dieren, net zoals niemand voor de oorlog is. Toch leeft de mens voortdurend op voet van oorlog en mishandelt hij enorm veel dieren.

"Gelukkig" worden we als konsument niet iedere dag geconfronteerd met de biodieren. Ze zitten meestal verborgen in dichte gebouwen, waar het geluid van ventilatoren het meeste opvalt. Daarnaast is er de geur, die de aanwezigheid van de stallen verraad. Toch zal ook deze stank van varkens of kippen waarschijnlijk binnenkort tot het verleden gaan behoren, want de stallen worden zodanig aangepast dat er geen ammoniak meer naar buiten gaat. Zo probeert men de verzuring van de omgeving tegen te gaan. Zo'n stal krijgt dan het predikaat "groenlabel". Dat "groen" slaat echter alleen maar op de uitstoot, niet op de manier waarop de dieren behandeld worden.

Aan het vlees of de eieren kan de konsument trouwens ook niet zien hoe de dieren geleefd of geleden hebben.

Nu moet gezegd worden dat, mede onder druk van de publieke opinie, de ruimte der dieren de laatste jaren wel iets groter is geworden, maar diervriendelijk is de bio-industrie, zoals we zullen zien, nog lang niet. De konsument weet dat er iets mis is met de bio-industrie, maar velen blijven het mooie vlees kopen. Jammer voor de dieren.

Hoe komt het dat de boer het zover heeft laten komen. Historisch gezien, zijn bio-industrieboeren kleine boertjes geweest, die door biostallen te bouwen, ondanks hun kleine hoeveelheid grond konden blijven boeren. De bio-industrie wordt niet voor niets "niet-grondgebonden veehouderij" genoemd. De tol die zijn vee daarvoor heeft moeten betalen, is echter te groot geweest. De boeren die op deze manier boer zijn gebleven, konden het dierenleed dat zij iedere dag zagen, blijkbaar verdragen. Er zullen vast ook veel boeren geweest zijn die, nadat ze zagen wat er gebeurde met hun dieren, ook niet meer terug konden, omdat ze door enorme leningen die ze afgesloten hadden voor de stallen en de concurrentie, financieel geen kant opkonden dan die van verdere groei.

Nu zien we weer hetzelfde. Diezelfde bioboer moet nu weer grote milieu-investeringen doen, anders kan hij wel opdoeken. Dat betekent weer dat hij moet groeien om dat allemaal te kunnen betalen.

Het is best allemaal te begrijpen, maar het is en het blijft: waanzin.

De redactie

EEN LEVEN ZONDER LEVEN

"Dat het dier en dus ook de vogel evenveel recht heeft op het leven naar zijn aard als de mensch en dat de mensch slechts uit noodweer of om te voorzien in behoeften waarin op geen andere wijze kan worden voorzien, het recht heeft een dier te doden of het anders dan naar zijn aard te doen leven."

Dit stelde Henri Polak in 1936 in een kamerdiscussie met de minister en parlementarissen, die voorstander waren van de vogelbeschermingswet op grond van het nut wat de mens daar van kon hebben en niet om wille van de vogels zelf. Polak keerde zich tegen de wreedheid van het vogeltjesvangen, de jacht op wezel, hermelijn, das en marter voor het vermaak en tegen het spiezen van zeehonden op stokken. Hij pleitte toen al niet alleen voor het recht van dieren om te leven, maar ook onlosmakelijk daaraan gekoppeld het recht om te leven naar hun eigen aard. Polak zou zich in zijn graf omkeren als hij zou zien wat de mens meer dan 50 jaar later met de dieren uitspookt, met name in de bio-industrie, waar achter de dichte stalmuren zich vaak groot dierenleed afspeelt. Maar ook steeds meer in de minder intensieve melkveehouderijen. De eigen aard van de dieren wordt er vaak zo zeer beknot, dat je hun lot beschrijven kunt als een leven zonder leven.

INTENSIEVE VEEHOUDERIJ

Zelf spreken de boeren liever van 'intensieve veehouderij'. Het is een term die aangeeft dat hij op een kleine oppervlakte veel dieren houdt. Het zegt niets over de omstandigheden waaronder de dieren leven. Dit in tegenstelling tot de term 'bio-industrie', die anderen eraan geven. Die term zegt naast het intensieve karakter ook iets over de manier waarop de dieren behandeld worden: als produktie-machines. In de bio-industrie investeert men veel geld in het zo efficiënt mogelijk dierlijke produceren (vlees, eieren, bont), maar aan het welzijn van dieren wordt nauwelijks aandacht besteed. Dat is te duur.

Dierenbescherming startte onlangs de actie: "Bescherm de dieren tegen de Beesten!" Hieronder zal duidelijk worden waarom.

Pluimveehouderij

In de pluimveehouderij zijn twee belangrijke takken van bio-industrie te onderscheiden: de slachtkuikenbedrijven en de legbatterijen. In beide takken is het leed voor dieren onbeschrijfelijk en gebeuren zaken die de ziekte van het menselijke brein illustreren.

Mestkuikens groeien in zes weken tot dieren van twee kilo of meer. Om zo snel te kunnen groeien, moeten ze de hele dag eten. "Ze groeien dood", zoals Prof Wiepkema,

onderzoeker van dierengedrag voor de Landbouwwuniversiteit van Wageningen, dat noemt. "Als ze niet geslacht worden, zouden ze dood gaan aan het vreten". Het blijkt dat ze problemen krijgen met hun hart, ze krijgen buikwaterzucht, zuurstoftekort en ze zakken door hun poten. Hun vleesaanzetting is zo omvangrijk dat ze het met hun bloedvoorziening niet kunnen bijhouden.

De moeders van die kuikens zijn niet beter af. Zij moeten ouder worden dan 6 weken om eieren te kunnen leggen. Ze willen echter alleen maar eten. Om te voorkomen dat ze dat de hele dag doen, staan ze op zwaar rantsoen. Als ze dan eten krijgen, vertonen ze gedrag of ze de hele week niets gehad hebben. Ze zijn voortdurend ongelofelijk hongerig. Ze pikken in hun poten, ze drinken waanzinnig veel water en zijn volkomen van slag.

Het is de mens die deze invalide dieren gefokt heeft. Invalide dieren, die een storing hebben in het hersengebied dat de verzadiging regelt. Niemand weet hoe, maar die verzadiging is uitgeschakeld. Daarom eten ze zich kapot.

Legbatterijkippen hebben ook geen begerenswaardig leven. Kippen in legbatterijen zaten vroeger met zijn zessen en tegenwoordig met vieren of vijven hun hele leven in een klein hokje tussen transportbanden die voer aanvoeren en eieren afvoeren. Van hun snavels is de punt afgeschroeid, omdat ze elkaar anders gaan verwonden. Kippen leven nl. in een zgn. pikorde. De baas bevestigt zijn macht door naar een onderdaan te pikken, die pikt op zijn of haar beurt weer naar een lagere van rang. Hebben kippen de ruimte om de bazen te mijden door weg te vluchten, dan werkt dat systeem zonder schade. Hebben ze die ruimte niet en wordt de stress nog eens verhoogd door de dieren opeen te pakken, dan pikken ze elkaar dood. Om dat te voorkomen worden de scherpe snavelpunten, zo ongeveer de meest gevoelige plek van een kip, afgebrand.

Scharrelkippen zijn wat beter af. Bij hen zijn weliswaar ook de snavelpunten afgebrand, maar ze zitten in een grote ruimte, waar ze tenminste nog wat kunnen scharrelen. Kippen die ook naar buiten mogen en daar kunnen rondscharrelen heten tegenwoordig graskippen.

VARKENSFOKKERIJEN

Mestvarkens worden ook in te kleine ruimten gehouden. Ook dit heeft bij deze dieren stress tot gevolg. Biggen die aan elkaar gaan sabbelen en bijten daarbij staarten bij elkaar af. Om dat

te voorkomen worden die staarten preventief gecoupeerd. De mestvarkens worden vetgemest, zo vet dat sommige dieren door de poten gaan zakken. Wanneer hun tijd gekomen is, mogen ze voor het eerst en het laatst van hun leven een wandeling maken, naar de veewagen. Maar het is geen leuke wandeling. Dan zien ze voor het eerst het felle daglicht. Er breekt paniek uit. Met stroomstokken worden ze de goede kant uitgedreven van de vrachtwagen.

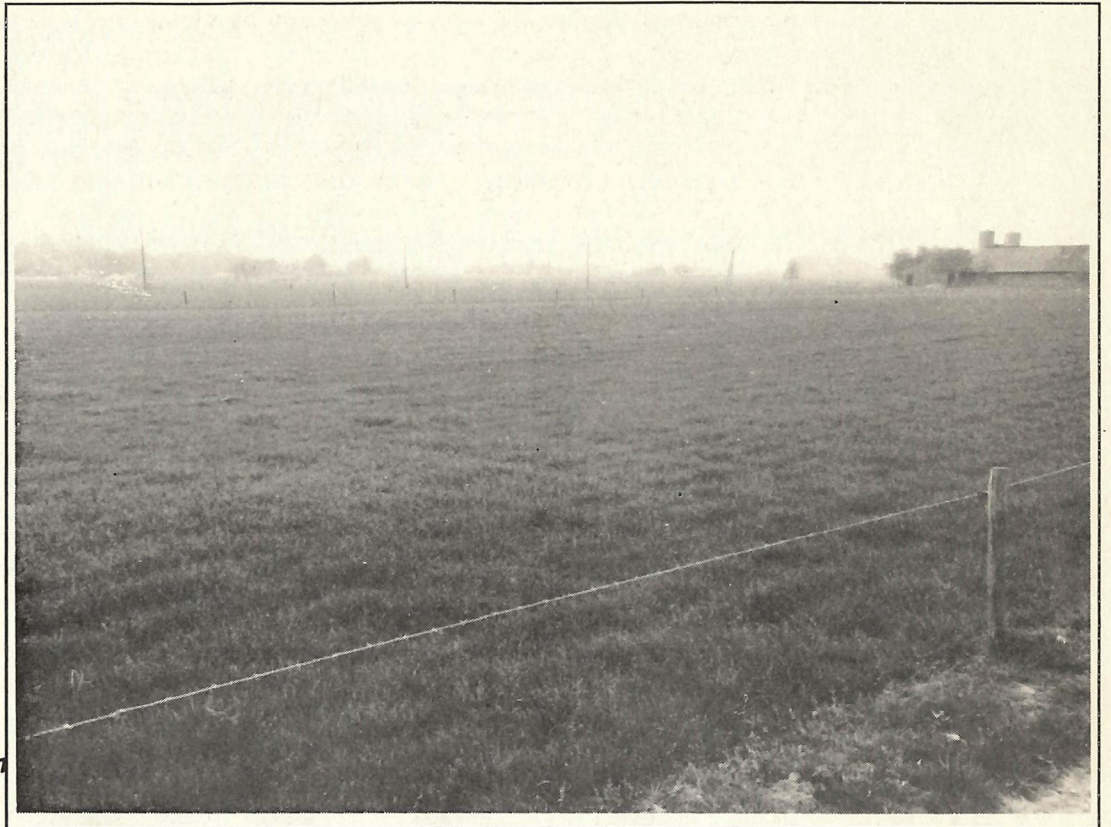
Fokzeugen hebben geen prettig leven. Wanneer ze drachtig zijn, worden ze op een gegeven moment vastgebonden. Er wordt een metalen beugel om ze heengezet die met kettingen wordt verankerd. De zeug gaat zich tegen deze ketening met alle geweld verzetten. Ze probeert de beugel af te breken en de ketting door te bijten. Meestal lukt dat niet. Zo'n gevecht kan dagen duren. Het bijten houdt niet op maar gaat in een afgezwakte vorm, geritualiseerd verder. Na verloop van enige weken bijt het dier nog maar zachtjes op de stang en produceert schuim. Men noemt dit stereotiep gedrag, steeds hetzelfde herhalen. Bij mensen die zwaar geestelijk gehandicapt zijn, die een zeer ernstig trauma hebben meegemaakt of zwaardement zijn, zie je dergelijk eenvoudig zich herhalend gedrag ook. Wetenschappers denken dat de zeug dit gedrag vertoont om zichzelf te kalmeren. Je zou ook kunnen zeggen dat ze gebroken is.

RUNDVEEHOUDERIJ

De produktie van **kalfsvlees** geschiedt ook op een dierenwaardige manier. Vaak de kalveren worden in een klein hok gedaan, waarin ze zich niet of nauwelijks kunnen bewegen. Daarin worden ze vetgemest. Ze krijgen hun hele leven melk van melkpoeder te eten. Dat voedsel bevat weinig ijzer, zodat ze bloedarmoede krijgen. Het resultaat is mooi blank kalfsvlees. De consument schijnt daar om te vragen. Een koe is een kuddedier. Het houden van een kalf die niet zijn kudde-instinkt kan volgen, leidt tot het optreden van angst en stress. Ze worden eerder ziek. Om dat te voorkomen worden tegenwoordig kalveren steeds vaker met zijn vijven in een klein groepsverblijf gemest. Het kan ook anders. Tegenwoordig zie je ook steeds meer vleeskoeien buiten staan. Deze dieren hebben het best goed. De kalveren kunnen bij hun moeder drinken en groeien op in een kleine kudde. Later worden ze overigens op stal afgemest. Toch zie je ook daar vreemde tendenzen optreden. Sinds een paar jaar bestaat het verschijnsel **Dikbil**. Dit zijn koeien met dikke

billen. Door deze dikke bilspieren leveren deze runderen extra veel, duur vlees op. Toch kleven er ook veel nadelen aan. Een dikbil is namelijk een rund met niet alleen maar dikke billen. De dieren zijn ook een beetje achterlijk. Hun verstandelijke ontwikkeling is niet volgroeid en ze vertonen vaak vreemd gedrag. Ook kunnen dikbilkoeien vanwege haar dikke billen niet normaal jongen. De kalveren moeten met een keizersnede gehaald worden. De dikbil is dus net als de mestkippen een gefokt gehandicapt dier.

Melkkoeien lijken nog best af te zijn, maar ook in de melkveehouderij gaat het met de kwaliteit van het leven achteruit. Er zijn tegenwoordig boeren, die hun koeien het hele jaar op stal laten staan en het gras naar hun koeien brengen. Er wordt op die manier geen gras vertrapt en de hoeveelheid eten dat iedere koe krijgt, kan beter (computergestuurd) geregeld worden. De geringe bewegingsruimte en het in een kleine ruimte bij elkaar leven levert weer stress en agressie op. Koeien dreigen elkaar te verwonden. Daarom worden de meeste koeien tegenwoordig al als kalf onthoofd. En dat terwijl horens zeer belangrijk zijn om de rangorde van een koe te bepalen. Melkkoeien zijn zover doorgefokt dat ze maar liefst 10.000 liter melk per jaar kunnen geven. Dat is bijna 30 liter per dag. Dit vergt echter veel van de dieren. Ze worden snel ziek en ze worden zelden ouder dan 4-5 jaar. De uierziekte Mastitis, waar veel koeien last van hebben, is een ziekte, die juist het gevolg is van de overexploitatie van de koe. Die oorzaak wegnemen, is natuurlijk niet mogelijk, dus moeten de wetenschappers op een andere wijze deze ziekte bestrijden. Het antwoord was de beroemde Stier Herman. Door middel van genetische manipulatie zou men koeien kunnen fokken die met het nieuwe gen de stof Lactoferrine zou kunnen maken. Deze stof zou hen betere resistentie kunnen geven tegen de lastige uierontsteking. Stier Herman, die zoveel in het nieuws geweest is, heeft een stukje menselijk DNA in zijn eigen DNA gekregen en kan zo eiwitten maken, die hem immuun maken tegen de ziekte. Toen echter bleek dat tegen deze handelswijze verzet kwam vanuit de maatschappij, heeft men de doelstelling snel veranderd. Want de stof die de resistentie veroorzaakt, helpt ook bij een zeldzame mensenziekte. Dus toen bleek Herman plots ontwikkeld als een zegen voor de mensheid. Echter, wanneer het zaad van Herman eenmaal over de wereld verspreid is, en er overal nakomelingen geboren worden, blijken er misschien nog wel "bijwerkingen" op te gaan treden, die we nog niet kenden, die de dieren schaden. De zoveelstefoklijn van gehandicapte

Op deze foto zitten honderden dieren

dieren is dan weer een feit.

VERVOER

Sinds de grenzen in Europa opengegaan zijn, is voor de dieren het vervoersprobleem levensgroot geworden. Nederland voert per jaar veel vlees uit en sinds de openstelling van de grenzen worden de dieren steeds meer levend vervoerd. Het gaat om enorme hoeveelheden. 5,5 miljoen levende slachtvarkens en mestbiggen en enkele miljoenen runderen worden vervoerd naar Duitsland, Frankrijk en Italië. Meestal geschiedt dat per overvolle vrachtwagen en wordt er met de dieren tot meer dan vijftig uur rondgereden, zonder dat ze te drinken en te eten krijgen. Dat terwijl op dit moment de maximale toegestane transportduur 24 uur bedraagt en er de aanbeveling van de overheid ligt dat pluimvee om de zes uur, varkens om de acht uur en runderen om de tien uur gevoerd en gedrenkt dienen te worden. De vervoerders laten zich hier dus weinig aan gelegen liggen. Tienduizenden dieren overleven het transport jaarlijks dan ook niet.

OOK BUITEN STALLEN LEVEN ZONDER LEVEN

De bio-industrie en de intensieve melkveehouderij zijn niet alleen funest voor het welzijn van dieren, maar ook zeer schadelijk

voor het milieu. Doordat de dieren grotendeels leven van voer dat voornamelijk uit de derde wereld ingevoerd is en dus niet van eigen bodem komt, ontstaat er een mestprobleem. Ex-minister Winsemius sprak in dit verband de woorden: "Tot de scheidt ons dood".

De uitstoot van ammoniak uit stallen en bij het uitrijden van de mest is zo hoog dat bossen en natuurgebieden verzuren. De hoeveelheden mest die op het land uitgereden worden en niet door het gewas opgenomen wordt, komt in het grondwater terecht. Het drinkwater wordt ongeschikt voor consumptie. Het oppervlaktewater, waarin het grondwater weer tevoorschijn komt, raakt zozeer overbemest dat nog maar enkele soorten planten en dieren er kunnen leven. Komt het voedselrijke water in een van onze laatste, voedselarme natuurgebieden terecht dan zijn ook deze ten dode opgeschreven.

Lang heeft de overheid de mestproblematiek in de doofpot gestopt. Het ministerie van Landbouw en het landbouwschap hebben lang de metingen over verzuringsgegevens tegengehouden, 11 jaar, maar uiteindelijk werden toch de metingen verricht en tekende de grootte van de ramp zich af. Nu moeten de boeren steeds weer grotere investeringen plegen om de schade te beperken. Mestinjectoren, mestopslagsilo's, stallen die minder ammoniak afgeven; het kost allemaal veel geld. Dit leidt er toe dat de productie weer

omhoog moet, want de bank wil zijn geld met rente ook weer terug zien. Dat is geen goede ontwikkeling voor de dieren, want zij dreigen nog meer de sluitpost van de begroting te worden. Kleinere bedrijven, die misschien minder intensief produceerden, kunnen deze investeringen niet aan en moeten sluiten. Ook het leven der boeren wordt er dus niet makkelijker op.

OPLOSSINGEN

Consument

Wanneer het gaat om oplossingen wordt vaak naar de consument gekeken. Die moet meer willen betalen voor de landbouwprodukten. Dan kan het allemaal wat minder intensief en is al het dierenleed niet nodig. Voor een deel gebeurt dit tegenwoordig al. Er zijn scharrelders, bijvoorbeeld Sjek Floor en "de Groeneweg" in Nijmegen, die het wat duurdere scharrelvlees verkopen. Ook het scharrelei uit de supermarkt, waarvoor de consument wat meer betaalt, verkoopt zeer goed. Het is natuurlijk ook goed als de consument minder vlees gaat eten of minder vlees van bio-industrie-dieren. Ook dit gebeurt steeds meer. De gemiddelde Nederlander eet jaarlijks 20 kg vlees, dat is minder dan 60 gram per dag. Vlees raakt steeds minder in.

Producent

Een andere kant van de oplossing ligt bij de boeren zelf. Iedere boer probeert voor zichzelf een zo hoog mogelijke produktie halen. Daardoor ontstaat er overproduktie. Er ontstaan overschotten en de prijs daalt. Dat heeft niets met de consument te maken. Boeren zelf kunnen hun inkomen verbeteren door de produktie te beperken. Dit komt ook direkt de dieren ten goede. Tot nu toe hebben de boeren of hun standsorganisaties echter nog geen enkele poging in die richting gedaan.

EEG en milieu

Tot voor kort heeft men nooit de kosten van het milieu in rekening gebracht. Om de schade door overproduktie te beperken werden subsidies verstrekt om bodemprijzen te kunnen garanderen in perioden van overproduktie. Op sommige produkten werden exportsubsidies verstrekt, op andere importsubsidies geheven om te voorkomen dat goedkope produkten van elders de Europese markt zouden verzieken. Daardoor

konden boeren goedkoop produceren en blijven investeren in een nog intensievere bedrijfsvoering. Langzamerhand moeten milieukosten ook betaald worden en landen buiten Europa beginnen zich steeds meer te ergeren aan de oneerlijke concurrentie door de overheidsubsidies (GATT). Er gaan steeds meer stemmen op, ook bij boeren, om die subsidies af te schaffen. Dat heeft op korte termijn misschien grote gevolgen, maar op lange termijn wordt de landbouwconomie waarschijnlijk weer gezonder.

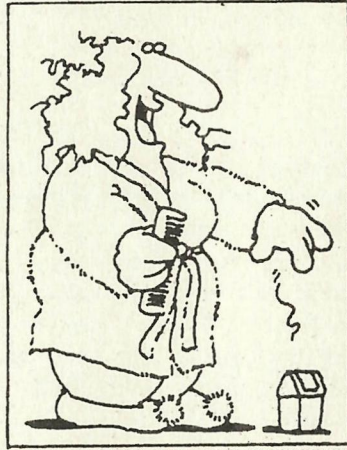
Het Centraal Planbureau voor de Statistiek publiceerde laatst een rapport, waarin stond dat als de milieukosten meegeteld werden er twee bedrijfstakken in Nederland niet rendabel waren: de raffinaderijen en de landbouw. Nu zijn natuurlijk niet alle takken in de landbouw even onrendabel als we de milieukosten meetellen. Met name de intensieve melkveehouderij en de bio-industrie zijn dat wel. Steeds meer hoort men tegenwoordig de kreet dat ook de landbouw duurzaam moet worden. De twee duurzame landbouw-systemen die mogelijk zijn, gaan in twee richtingen:

1. Kosten zo laag mogelijk houden en extensiveren. Grof gezegd: neem een groot stuk goedkoop land, dat vanzelf vrijkomt nadat de EEG subsidies afgeschaft zijn en laat daar wat vee op lopen, dat voor zichzelf kan zorgen. Dit vee belast het milieu niet en er zijn nauwelijks investeringen nodig. De kosten zijn minimaal, de opbrengsten niet hoog, maar toch voldoende vanwege de lage kosten.
2. Produktie op zeer grote bedrijven sterk verhogen en grote milieu-investeringen doen. Grof gezegd: prop heel veel dieren in een heel dure stal, waaruit geen ammoniak kan weglekken. Verwerk op kosten van de boer de mest voor de export.

Wat het ook zal worden. Duidelijk is: zoals het nu met de intensieve veehouderijen gaat, kan niet lang verder gaan. Grote veranderingen zijn op komst. Zonneklaar is wel dat het leven van de dieren bij een extensief beleid weer levenswaardig zal worden en bij nog verder toenemende intensivering in nog hogere mate een leven zonder

De Ecoteams komen!

Ecoteams worden in ons land opgericht naar het Amerikaanse voorbeeld, waar ze zeer populair zijn. Wat zijn dat, Ecoteams? Een Ecoteam is een groepje van zes tot tien burens, vrienden, kennissen of kerkgenoten, die elkaar

stimuleren op het gebied van milieuvriendelijk huishouden voeren. Eénmaal per maand (gedurende een half jaar) komen de leden van een Ecoteam bij elkaar voor overleg. Iedere bijeenkomst heeft een thema als onderwerp, bijvoorbeeld gas-, electriciteit- en waterverbruik. Maar ook: verkeer, vervoer,

afval, consumptiegedrag worden besproken en vergeleken. Belangrijk tijdens elke bijeenkomst is het noteren van de verreden kilometers, het gewicht van de maandelijkse hoeveelheid vuilnis, noteren van meterstanden van water, gas en electra. Op die manier kan bij de clubleden nagegaan worden wat de effecten zijn van de verschillende maatregelen. Het moge duidelijk zijn dat men samenwerking hier zeer hoog in het vaandel heeft.

Dit "milieuprogramma" is in Amerika bedacht door David Gershon, hij noemde het "Global Action Plan" (GAP). Het doet enigszins denken aan de "New Age" beweging. Het ligt in de bedoeling om met dit plan heel Nederland te veroveren.

Volgens het GAP-Ecoteamprogramma moet een huishouden van drie personen jaarlijks 700 kuub gas, 45.000 liter water, een kwart boom, 500 liter benzine en 1500 gulden kunnen besparen. In elk Ecoteam houdt één persoon de stand bij ("de scorekeeper") en geeft ze door aan GAP-Nederland. De resultaten van alle Ecoteams in negen landen in West-Europa en Noord Amerika worden bij elkaar opgeteld. Ongeveer drieduizend mensen hebben inmiddels het Ecoteamprogramma afgerond. Met de zo verkregen achtergrondinformatie wil men het idee uitdragen dat "iedere druppel telt".

MILIEU RONDOM

De laatste paar jaar is er sprake van een groeiend besef dat een huishouding milieuvriendelijk moet zijn. De deelnemers van een Ecoteam onderwerpen zich vrijwillig aan een milde vorm van sociale controle. In Nederland zijn op dit moment 64 Ecoteams actief. Dit is slechts een aanloopfase. Het "Global Action Plan" wil in september het plan grootschalig introduceren. Tot die tijd moet er nog veel werk verzet worden: het werkboek moet worden geperfectioneerd en er zal een systeem opgezet worden dat de toeloop van de deelnemers kan verwerken. Het GAP wil tijdens het uitvoeren van deze werkzaamheden steunen op bestaande milieuen vrouwenorganisaties. Een groot aandeel wat betreft het werk zal echter van de deelnemers moeten komen, voor wat betreft het milieuvriendelijk huishouden voeren en het bijhouden van het werkboek van het Ecoteam.

Na september horen we er méér van!

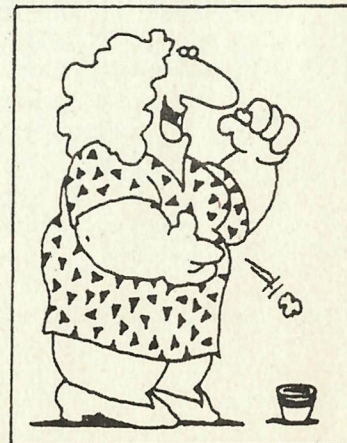
Fleurig '93

Van 14 tot 25 augustus wordt in Kasteel Hoekelum te Bennekom de bloemen en

planten-tentoonstelling "Fleurig '93" gehouden. Informatie: tel.: 08383-6688.

Natuurmuseum Nijmegen

Nijmegen heeft een natuurmuseum, gevestigd in de Gerard Noodtstraat 21. Er is te zien hoe mens en natuur hand in hand proberen de omgeving te verbeteren. Het is geopend van ma. t/m vr. van 10.30 tot 17.00 uur. Op zo. van 11.00 tot 17.00 uur. Op zaterdag is het natuurmuseum gesloten. Tel. 080-230749.

Aluminium

In mijnen wordt bauxiet gewonnen waar aluminium van gemaakt wordt. Bij het winnen komt veel afval vrij, het water bij de mijnen is dan ook vaak ernstig vervuild. Door het energieverwendende proces bij het omzetten

van bauxiet in aluminium worden er stuwmeren aangelegd naast de mijnen voor het opwekken van de energie.

Aluminium weegt weinig en is heel sterk. Men gebruikt het in de vliegtuigbouw en huizenbouw. Daarnaast is het een veelgebruikt verpakkingsmateriaal (denk aan frisdrank- en bierblikjes, deksels op flessen en bekertjes en de rol aluminiumfolie in de keuken). Aluminium wordt ook wel vermengd met kunststof, waar men bijvoorbeeld koffie en chipsverpakkingen van maakt. Dit zijn de zogenaamde "laminaatverpakkingen".

Kiezen voor aluminium is een slechte keus wat het milieu betreft. Een voorbeeld: bij het maken van één aluminiumblikje wordt evenveel energie gebruikt als bij het stofzuigen van een heel huis.

Aluminium is moeilijk te scheiden van ander afval. Het is namelijk niet magnetisch, zoals andere metalen. Alleen als aluminium apart ingezameld wordt, is hergebruik mogelijk. De laminaat-verpakkingen kunnen nooit hergebruikt worden. Alles welbeschouwd reden genoeg om de met aluminium verpakte levensmiddelen voorbij te lopen.

Vakantietijd, fototijd

De komende maanden worden er weer heel wat fotorolletjes volgeschoten en naar de fotowinkel gebracht. We kunnen dan kiezen

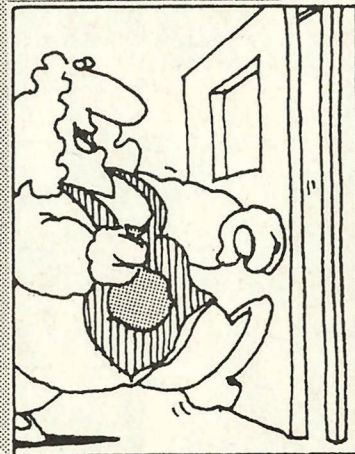
voor een "één-uurservice" winkel (die printshop wordt genoemd) of naar de zogenaamde "de-volgende-dag-klaarservice" winkel. Vaak wordt er gekozen voor de eerste, alhoewel deze service iets duurder is.

Het nadeel echter van een printshop (in-één uur klaar) is, dat de fotochemicaliën na éénmaal gebruik weggegooid worden.

Sinds kort zijn er echter fotobaden op de markt gebracht, die bijna volledig recycled kunnen worden en geschikt zijn voor de kleine printshops. Het bedrijf "Van Vlodrop" verwerkt fotografisch-chemisch afval en heeft de nieuwe methode ontwikkeld. Bij deze methode dienen de afgewerkte fotobaden als grondstof voor nieuwe baden. Ze hoeven dan niet als chemisch afval verbrand te worden. Het verbranden is milieubelastend, want de chemicaliën moeten eerst opgelost worden in veel water, en het kost veel energie om de opgeloste chemicaliën te verbranden. Ook blijft een gedeelte van de chemicaliën als slak en as achter.

In Nederland zijn ongeveer duizend printshops, waarvan er zo'n honderd overgegaan zijn op recycle-baden. Deze "groene printshops" zijn te herkennen aan het vignet "green fotoshop".

Als we foto's naar een "één-uurservice" printshop brengen, dan is er per foto ongeveer drie keer zoveel chemicaliën nodig, dan wanneer we ze laten ontwikkelen in een grotere ontwikkelcentrale ("de-volgende-dag-klaarservice"). Kodak, Agfa en Fuji zijn in Nederland de drie grote producenten van fotochemicaliën. Vorig jaar nog hebben ze alles gedaan om te voorkomen dat de printshops over zouden gaan op recycle-baden. De Vereniging Natuur en Milieu heeft deze houding van de grote producenten bekend gemaakt in de media. Hiermee is bereikt dat ze

nu niet meer tegensputteren, ze maken echter nog geen haast met het overstappen naar het andere systeem. Er wordt inmiddels wel overleg gevoerd tussen Kodak, Agfa, Fuji en de firma Van Vlodrop! In het televisieprogramma "Tijdsein" zei een woordvoerder van de foto-industrie dat samenwerken met Van Vlodrop van belang is voor het milieu. In het plan van de Nederlandse Verwerkers van Chemisch Afval wordt gestreefd naar een halvering van de gebruikte hoeveelheid grondstoffen voor fotochemie, in het jaar 2000. Er zal dan echter wel overgeschakeld moeten worden op gebruik van het recycle-systeem, anders is deze norm zeker niet haalbaar.

Bestrijdingsmiddelen op recept

Een manier om het gebruik van schadelijke bestrijdingsmiddelen aan banden te leggen, is volgens De Stichting Natuur en Milieu het invoeren van een recept-systeem. De meeste bestrijdingsmiddelen voor land- en tuinbouw zijn schadelijk voor mens, dier en milieu. In Nederland wordt meer gebruikt dan in welk land ook, en 2 tot 5 maal zoveel als in de andere EG-landen! Het plan betreffende de receptuur is in februari j.l. aangeboden aan staatssecretaris Gabor van LNV. De plantenziektenkundige dienst zou volgens het plan de rol van verstreker op zich kunnen nemen en de controlerende instantie zou de Algemene Inspectiedienst kunnen zijn.

Vloerbedekking

De vier meest verkochte soorten vloerbedekking (linoleum, verende vinylvloerbedekking, wollen vloerbedekking en synthetisch tapijt van polyamide) zijn uitgebreid onderzocht aan de Universiteit van Utrecht. Doel van het onderzoek was: te kijken wat bij de verschillende soorten de knelpunten zijn. Er is onderzoek verricht vanaf de productiefase tot de afvalfase voor wat betreft grondstoffen, energie, hulpstoffen, vervuiling van lucht, bodem en water en de afval.

Resultaten: bij wollen vloerbedekking komen veel meststoffen in het milieu door kunstmest dat op het gras gegooid wordt dat de schapen eten. In vinyl zit het schadelijke PVC, dat bij productie en verbranding het meeste chemisch afval levert. Polyamide tapijt vergt veel aardgas en aardolie, de verbranding brengt veel broeikasgassen in de lucht.

Het beste uit de bus komt linoleum. Het wollen tapijt komt op de tweede plaats, daarna vinyl en als vierde de polyamide.

Ook worden als goede alternatieven gezien: kurk, rieten matten, tegels, parket van Europese houtsoorten en plavuizen.

Adri Versluis

MILIEU RONDOM

BON

Ik geef me op voor het Groesbeeks Milieujournaal:

naam.....

adres.....

woonplaats.....

(U betaald met een acceptgiro of incassooverschrijvingsbewijs, die u krijgt toegezonden)

Natuurgedicht

AAN EEN BOOM

Soms kijk je door je smalle ogen
zo zomers of je door de blaadren kijkt,
twee smalle stukjes blauw, het lijkt
door ochtendnevel licht bevlogen.
Beweeg maar niet. Want wie kan het verdragen
wanneer een boom zijn wortelen verlaat
en dansen gaat?
Ik niet. En toch, je bent gemaakt om te bewegen,
in lange lijnen als een langzame muziek,
en dan weer stil te staan, omhoog, een slanke basiliek.
Daar kan ik beter tegen.
Ik ben vanavond in de tuin gegaan.
De bloemen waren alle wit, de maan
had haar ontroerd. Ik heb een boom omhelsd.
Hij was niet groot, zijn bast was hard,
maar 'k voelde duidelijk het kloppen van zijn hart;
ik denk dat het alleen het mijne was.
Ik stond in het onzichtbare, natte en zware gras
en voelde me in 't paradijs gedreven.
Wie kan daar leven?

M. Vasalis

Uit: Vergezichten en gezichten (1954)

Uw Persoonlijke Milieu Test

In het Groesbeeks milieujournaal staan regelmatig artikelen die proberen de lezer aan te zetten tot milieuvriendelijker gedrag. Dit keer kunt u uw milieubewustheid zelf meten door onderstaande milieutest in te vullen. Deze test heeft in iets gewijzigde vorm in de consumentengids gestaan, maar we wilden hem ook de niet abonnee op dat tijdschrift niet onthouden.

Het fraaie van deze test is niet alleen dat u kunt bepalen hoe milieubewust en milieuoebewust u bent, maar u kunt ook zien op welk terrein of terreinen uw gedrag nog kunt verbeteren, want u kunt uw resultaten vergelijken met die van de gemiddelde Nederlander. Succes ermee!

Hoe vult u hem in?

Tussen haakjes staat het aantal punten dat u kunt krijgen. Meestal zijn dat strafpunten (in de lichtgrijze kolom omcirkelen). Maar soms zijn er ook pluspunten te verdienen. Die laatste moet u in de donkergrijze puntenkolom omcirkelen. Daarna beide kolommen optellen en het totaal van de groene kolom aftrekken van dat van de rode.

Categorie 1. AFVAL

vraag 1. Hoeveel volle vuilniszakken met huishoudelijk afval heeft u per week?

Let op: gescheiden aangeboden afval (glas, papier, groente, fruit- en tuinafval) telt niet mee.

Huishouden met 1 persoon		Huishouden met 2 personen		Huishouden met 3 of 4 personen		Huishouden met 5 of meer personen		
minder dan 1	(10)	minder dan 1,75	(10)	minder dan 2,75	(10)	minder dan 3	(10)	10
1-1,5	(24)	1,75-2,25	(24)	2,75-3,25	(24)	3-3,5	(24)	24
meer dan 1,5	(38)	meer dan 2,25	(38)	meer dan 3,25	(38)	meer dan 3,5	(38)	38

vraag 2: Gooit u vrijwel als uw glas in de glasbak?	ja (1)	1
	nee (0)	
vraag 3: Levert u uw oud papier gescheiden in (sportclub, school)?	ja (2)	2
	nee (0)	
vraag 4: Heeft u een antireclamesticker op uw brievenbus?	ja (tekst nee - nee) (2)	2
	ja (tekst nee - ja) (1)	1
	nee (0)	
vraag 5: Composteert u uw groente-, fruit- en tuinafval zelf?	ja (3)	3
	nee (0)	
vraag 6: Levert u vrijwel al uw klein chemisch afval gescheiden in (Chemocar of depot)?	ja (2)	2
	nee (0)	

Totaal AFVAL (vraag 1-6):

Categorie B. GEBRUIK VAN AUTO, OPENBAAR VERVOER EN VLIEGTUIG

vraag 7. Heeft u de beschikking over een auto of motor? ja (door naar vraag 8)
nee (door naar vraag 9)

vraag 8. Hoeveel kilometer rijdt u prive per jaar met deze auto of motor?

Let op: reizen voor woon/werkverkeer en vakantie reizen tellen mee; gebruik voor dienst- of zakenreizen telt niet mee. Ga eerst na of uw auto een katalysator bezit. Heeft u meer dan een auto, dan telt het totaal verreden kilometers. Weet u het kilometeraantal niet, omcirkel dan het aantal punten bij "onbekend".

Auto of moter zonder katalysator

- minder dan 5.000 km (4)
- 5.000 - 12.000 km (14)
- 12.000 - 14.000 km (21)
- 14.000 - 21.000 km (28)
- meer dan 21.000 km/onbekend(38)

Auto met katalysator

- minder dan 5.000 km (3)
- 5.000 - 12.000 km (11)
- 12.000 - 14.000 km (17)
- 14.000 - 21.000 km (22)
- meer dan 21.000 km/onbekend(30)

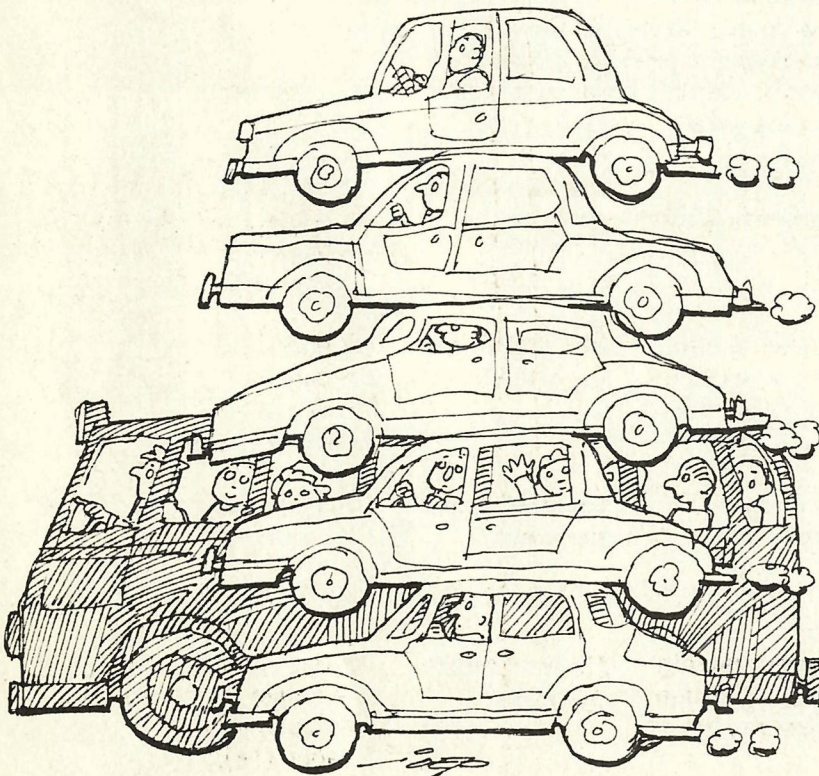
vraag 9. Maakt u wel eens gebruik van het openbaar vervoer (bus/trein/tram/metro)? (bijna) nooit (0)
soms (2)
vaak (4)
(bijna) altijd (6).

vraag 10. Bent u de afgelopen 12 maanden met het vliegtuig op vakantie geweest? ja (door naar vraag 11)
nee (door naar vraag 12).

Vraag 11. Waar bent u naar toe geweest en hoe vaak?

- Binnen Europa** 1 keer (2)
2 keer (4)
meer dan 2 keer (6)
- Noord-Amerika** 1 keer (8)
2 keer (16)
meer dan 2 keer (24)
- Midden- en Zuid-Amerika** 1 keer (11)
2 keer (22)
meër dan 2 keer (33)
- Afrika** 1 keer (8)
2 keer (16)
meer dan 2 keer (24)
- Midden-Oosten** 1 keer (4)
2 keer (8)
meer dan 2 keer (12)
- Verre Oosten/ Australie/ Nieuw Zeeland** 1 keer (14)
2 keer (28)
meer dan 2 keer (42)

Totaal VERVOER (vragen 7-11):

Categorie C. VOEDING

vraag 12 Eet u wel eens vlees?

ja (door naar vraag 13)

nee (door naar vraag 14)

vraag 13. Hoeveel dagen per week eet u vlees?

Let op: hierbij rekt u zowel het eten van vlees en vleeswaren thuis als vleesconsumpties buitenshuis in restaurants of als snack.

Wanneer u scharrelvlees gebruikt (groene slager/Sjek Floor) dan kunt u tegelijkertijd enkele pluspunten verdienen

1-2 dagen	Hoeveel vlees eet u dan gemiddeld per dag?	minder dan 100 gram (6;+2)	6	2
		100 -140 gram (14;+4)	14	4
		meer dan 140 gram (22;+6)	22	6
3-4 dagen	Hoeveel vlees eet u dan gemiddeld per dag?	minder dan 100 gram (13;+4)	13	4
		100 -140 gram (32;+8)	32	8
		meer dan 140 gram (51)(+12)	51	12
5 dagen	Hoeveel vlees eet u dan gemiddeld per dag?	minder dan 100 gram (19;+6)	19	6
		100 -140 gram (46;+10)	46	10
		meer dan 140 gram (73;+16)	73	16
6-7 dagen	Hoeveel vlees eet u dan gemiddeld per dag?	minder dan 100 gram (25;+7)	25	7
		100 -140 gram (60;+14)	60	14
		meer dan 140 gram (95;+20)	95	20

vraag 14.

Let op: voor het eten van aardappelen, groente en fruit krijgt u in deze vraag 21 punten. U kunt deze score echter verminderen als u producten van biologische teelt eet. Afhankelijk van het aantal dagen per week dat u biologisch geteelde aardappelen en/of groenten of fruit eet, kunt u pluspunten verdienen (Als u zelf groente verbouwt in uw volkstuin, zonder te spuiten, behoort dat ook tot biologische geteelde groente).

Ook wanneer u aardappelrassen eet, die minder bestrijdingsmiddelen nodig hebben, dan krijgt u pluspunten.

Eet u EKO-aardappels OF biologische geteelde groente/fruit?	Hoeveel dagen per week?	1-2 dagen (2)	2
		3-4 dagen (5)	5
		5-6 dagen (8)	8
		7 dagen (10).	10
Eet u aardappels, die waarvoor weinig bestrijdingsmiddelen gebruikt worden OF biologische geteelde groente/fruit?	Hoeveel dagen per week?	1-2 dagen (1)	1
		3-4 dagen (2)	2
		5-6 dagen (4)	4
		7 dagen (5).	5
Eet u EKO-aardappelen EN biologisch geteelde groente/fruit?	Hoeveel dagen per week?	1-2 dagen (4)	4
		3-4 dagen (10)	10
		5-6 dagen (16)	16
		7 dagen (21).	21
Eet u aardappels, die waarvoor weinig bestrijdingsmiddelen gebruikt worden EN biologische geteelde groente/fruit?	Hoeveel dagen per week?	1-2 dagen (3)	3
		3-4 dagen (7)	7
		5-6 dagen (12)	12
		7 dagen (16).	16

Totaal VOEDING (vragen 12-14)

Categorie D. AANSCHAF VAN PRODUCTEN

vraag 15

Let op: voor de aanschaf van producten krijgt u in deze vraag 35 punten. U kunt echter pluspunten verdienen, als u bij de aanschaf van producten op de belasting voor het milieu let. Hieronder vindt u een aantal stellingen. Als u in de praktijk meestal of altijd handelt volgens deze stellingen ("wel") of deze niet voor u van toepassing is, omcirkelt u een punt in de pluspuntenkolom.

Ik let bij voorkeur op de milieubelasting van was- en schoonmaakmiddelen (bijvoorbeeld sulfaatvrij, zonder chloor).	wel (1) niet (0)	1
Ik gebruik geen aparte wasverzachters	wel (1) niet (0)	1
Ik gebruik bij voorkeur verf die het milieu zo min mogelijk belast (bijvoorbeeld op waterbasis)	wel (1) niet (2)	1
Ik gebruik bij voorkeur oplaadbare batterijen	wel (1) niet (0)	1
Ik koop bij voorkeur geen producten met onnodig grote of milieubelastende verpakking	wel (1) niet (0)	1
Ik gebruik bij voorkeur geen bestrijdingsmiddelen tegen ziekten of plagen op planten in of om het huis	wel (1) niet (0)	1
Ik gebruik bij voorkeur kringloop WC-papier	wel (1) niet (0)	1
Ik gebruik bij voorkeur mijn eigen boodschappentas en weiger wegwerptasjes	wel (1) niet (0)	1

Totaal PRODUCTEN (vraag 15)

35

Categorie E. VERBRUIK VAN GAS, WATER EN ELEKTRA

vraag 16. Hoeveel kubieke meter (m³) gas verbruikt u per jaar?

Let op: als u het gasverbruik niet weet omdat u op blokverwarming bent aangesloten, moet u 5 punten omcirkelen. Als u uw gasverbruik niet kent of kunt vinden, moet u 7 punten omcirkelen.

Huishouden met 1 persoon	Huishouden met 2 personen	Huishouden met 3 of 4 personen	Huishouden van 5 of meer personen	
minder dan 750 m ³	(3) minder dan 850 m ³	(3) minder dan 900 m ³	(3) minder dan 975 m ³	(3)
750 - 1450 m ³	(4) 850 - 1700 m ³	(4) 900 - 1800 m ³	(4) 975 - 1925 m ³	(4)
1450 - 2150 m ³	(5) 1700 - 2550 m ³	(5) 1800 - 2700 m ³	(5) 1925 - 2875 m ³	(5)
2150 - 2900 m ³	(6) 2550 - 3400 m ³	(6) 2700 - 3600 m ³	(6) 2875 - 3850 m ³	(6)
meer dan 2900 m ³	(7) meer dan 3400 m ³	(7) meer dan 3600 m ³	(7) meer dan 3850 m ³	(7)

5
73
4
5
6
7

vraag 17 Hoeveel kubieke meter (m3) water verbruikt u per jaar?

Let op: als u geen watermeter heeft, moet u 13 punten omcirkelen. Als u uw waterverbruik niet kent of niet kunt vinden, moet u 20 punten omcirkelen.

Huishouden met 1 persoon	Huishouden met 2 personen	Huishouden met 3 of 4 personen	Huishouden van 5 of meer personen
minder dan 40 m3 (6)	minder dan 75 m3 (6)	minder dan 120 m3 (6)	minder dan 155 m3 (6)
40 - 50 m3 (13)	75 - 95 m3 (13)	120 - 150 m3 (13)	155 - 190 m3 (13)
meer dan 50 m3 (20)	meer dan 95 m3 (20)	meer dan 150 m3 (20)	meer dan 190 m3 (20)

13
206
13
20**Vraag 18 Hoeveel kWh elektriciteit verbruikt u per jaar?**

Let op: als u uw stroomverbruik niet kent of niet kunt vinden, moet u 3 punten omcirkelen.

Huishouden met 1 persoon	Huishouden met 2 personen	Huishouden met 3 of 4 personen	Huishouden van 5 of meer personen
min. dan 1350 kWh (1)	min. dan 1900 kWh (1)	min. dan 2550 kWh (1)	minder dan 2825 kWh (1)
1350 - 2700 kWh (2)	1900 - 3900 kWh (2)	2550 - 5100 kWh (2)	2825 - 5650 kWh (2)
meer dan 2700 kWh (3)	meer dan 3900 kWh (3)	meer dan 5100 kWh (3)	meer dan 5650 kWh (3)

1
2
3

Totaal GAS, WATER en ELEKTRA (vragen 16-18)

UW PERSOONLIJKE MILIEUSCORE

Vul hier uw totalen in, tel op, en ga na in welke groep u terecht bent gekomen.

categorie	aantal punten	gemiddelde consument
Afval	18
Vervoer	25
voeding	63
Produkten	30
Gas, water elektra	20
<hr/>		+
TOTAAL	156

Natuurlijk wilt u als eerste weten hoe uw eigen score uitvalt. Uw uiteindelijke puntentotaal doet u in een van de volgende vijf groepen belanden.

GROEP 1

Minder dan 70 punten ("zeer goed").

U doet al veel om het milieu te sparen. Uw eindscore ligt beduidend lager dan die van de gemiddelde Nederlander. Door uw scores te vergelijken ziet u of er daar nog meer milieuwinst te behalen valt.

GROEP 2

Tussen 70 en 130 punten ("goed").

U doet het goed, maar het kan beter. Door uw scores per categorie te vergelijken met die van de overige (overigens niet bestaande) gemiddelde Nederlander, ziet u direct op welke fronten u het al aardig goed doet, en waar minder.

GROEP 3

Tussen 120 en 180 punten ("redelijk").

U zit in de middenmoot en scoort ongeveer even goed (of slecht) als de gemiddelde Nederlander. U hoeft zich dus niet te schamen als notoire milieuvuiler, maar aan de andere kant kan het ook zeker eem stuk beter.

GROEP 4

Tussen 180 en 255 punten ("matig").

Uw milieugedrag laat te wensen over. Wilt u hierin verbetering brengen, dan kunt u het beste alle vijf categorieën doorlopen (zie hierna) en bezien waar en hoe het concreet beter kan.

GROEP 5

Meer dan 255 punten ("slecht").

U belast het milieu beduidend meer dan de gemiddelde Nederlander. Er valt dus veel te verbeteren aan uw milieugedrag. Als u dat wilt doen, kunt u het beste alle vijf de categorieën doorlopen (zie hierna) en bezien waar en hoe het beter kan.

Hoe kan het beter?

Het gaat veel te ver om hier alle mogelijkheden voor een milieusparender gedrag als consument op te sommen. Maar toch is het nuttig om alle vijf de categorieën door te lopen, en te bezien hoe het beter kan. We

beginnen met de categorie waarin de meeste winst te boeken is:

*** Voeding**

Wellicht de meest verrassende uitkomst van deze test is dat voeding zo zwaar weegt. Vooral het eten van vlees levert veel strafpunten op. De produktie ervan belast het milieu zwaar: door de mest en verzuring veroorzakende Nederlandse veestapel en door het veevoer uit derde-wereldlanden, dat onder meer ten koste gaat van tropisch bos. Minder vlees eten is de enige oplossing. Scharrelvlees is dat minder; wel voor de dieren, maar niet altijd voor het milieu.

Ook het eten van groeten en fruit belast het milieu; vooral groeten uit de kassen die energie slurpen voor verlichting en verwarming.

Groenten van het seizoen of biologische geteelde groenten, fruit en aardappelen, met EKO-keur, vormen een alternatief. Die laatste leveren bovendien geen vervuiling door bestrijdingsmiddelen en minder door meststoffen.

*** Produkten**

Sommige produkten vergen bij de produktie veel energie of belasten het milieu met schadelijk afval. Andere zijn gemaakt van grondstoffen waarvan de voorraad eindig of onvervangbaar is, bijvoorbeeld olie of tropisch bos. Heel belangrijk is ook dat u spullen koopt die lang meegaan.

*** Vervoer**

Ook vervoer tikt flink aan in de test, vooral de auto natuurlijk. Die met een geregelde katalysator ook, maar iets minder. Het openbaar vervoer is een goed alternatief, al levert ook dat milieuvuiling en dus strafpunten op. Het milieuvriendelijkste vervoersmiddel blijft de fiets en de "benenwagen".

Vliegen levert veel strafpunten op, waarbij logischerwijs geldt: hoe verder, des te meer. Binnen Europa vormt de trein of de touringcar een goed alternatief.

*** Gas, elektra en water**

De boodschap is duidelijk: gas, olie en kolen raken ooit op, en het verbranden ervan draagt sterk bij aan het broeikasaftekt. Het onttrekken van water aan de bodem kan leiden tot verdroging van de natuur en vervuiling van de duinen. Daarom moeten we energie en water blijven besparen. Op verwarming en verlichting valt vaak de meeste energie te besparen. Laat u hierbij niet misleiden door het betrekkelijk kleine aantal punten dat dit nu oplevert. Dat zit hem onder meer in het feit dat de consument, maar de industrie de grootverbruiker hiervan

is. Daar valt dus voor het milieu het meeste te verdienen, maar dat vermindert het belang van de bijdrage van de individuele burger niet.

* Afval

Minder afval, daar gaat het om. U kunt dit bereiken door al bij het inkopen te letten op het toekomstige afval, zowel van het produkt als zijn verpakking. Het groente-, fruit-, en tuinafval (GTF) kunt u vanaf 1994 apart inleveren, zodat er kompost van gemaakt kan worden. Chemisch afval moet u beslist inleveren bij de Chemocar of het Klein Chemisch Afvaldepot van de gemeente. Glas in de glasbak, papier voor de voetbalclub of school. Een sticker op de deur zodat u geen dagbladen en of ongeadresseerd reklamedrukwerk meer krijgt, helpt ook. Ze zijn bij het gemeentehuis gratis te krijgen. We moeten vooral doorgaan met afval beperken en gescheiden ophalen, anders komen we straks helemaal om in het afval.

Hoe gaat het verder

Deze Persoonlijke MilieuTest geeft een momentopname, omdat bij het opstellen ervan is uitgegaan van het milieubeleid zoals dat op dit moment in het kader van het Nationaal Beleidsplan wordt gevoerd. Daarom zal deze test waarschijnlijk in de toekomst bijgesteld moeten worden. Bijvoorbeeld als mocht blijken dat onderdelen van het milieubeleid aangescherpt moeten worden. Overigens niet alleen voor de consument, maar ook voor met name industrie en landbouw.

Neem energie besparen. Als zou blijken dat de uitstoot van kooldioxide stijgt in plaats van afneemt, zal meer gewicht worden gehecht aan energiebesparen. Uw gedrag op dit punt zal dan anders boordeeld worden. Ook wordt de Persoonlijke MilieuTest waarschijnlijk uitgebreid met zaken als hobby's recreatie en het bezit van produkten.

Minder consumeren en het milieu ontzien, daar gaat het uiteindelijk om. Dat einddoel hebben we nog lang niet bereikt.

Noodwet houdt veehouderij hand boven het hoofd

De inconsequentie van het mest- en ammoniakbeleid

De officiële naam is "Interimwet Ammoniak en Veehouderij", maar gewoonlijk wordt gesproken over het "Noodwetje van Alders". Al geruime tijd houdt het mest- en ammoniakbeleid de gemeederen van zowel milieuorganisaties als de boeren bezig. Om een patstelling te voorkomen heeft de minister van Milieubeheer als compromis zijn Noodwet in het begin van dit jaar gepresenteerd. De beoogde maatregelen zullen geen echte verbetering inhouden om de verzuring en vermisting van het milieu terug te dringen: de veestapel kan onder deze wet zelfs verder groeien. Duidelijk is dat natuur en milieu door deze wet wederom op achterstand worden gezet. In dit artikel wordt nader ingegaan op de inconsequente wijze waarop de overheid tot nu toe het mest- en ammoniakprobleem heeft aangepakt en de rol van het Noodwetje hierbij.

Terugblik

De geschiedenis van het mest- en ammoniakbeleid is een aaneenschakeling van kommer en kwel. Na jarenlang negeren van het probleem kondigde de toenmalige minister van Landbouw Braks eind 1985 een interimwet af, die uitbreiding van de varkens- en pluimveestapel in mestoverschotgebieden, waaronder Groesbeek, moest beperken. Nieuw vestiging van deze soort bedrijven wordt in geheel Nederland verboden. Desondanks nam het aantal varkens tussen 1984 en 1987 met bijna 30 procent toe, en daarmee de mestoverschotten. Daarna komen er op grond van de Wet Bodembescherming en de Meststoffenwet maatregelen om gefaseerd de mestgift tot een voor de boden aanvaardbare hoeveelheid fosfaat te beperken en deze, zo mogelijk, onder te werken. Ook het verwerken van mestoverschotten krijgt meer aandacht. Deze maatregelen komen echter veel langzamer van de grond dan de beleidsmakers dachten en moeten verscheidene keren worden bijgesteld. Het mestprobleem leidt intussen tot geregeld illegaal uitrijden en dumpen van overtollige mest.

Sinds 1981 moeten gemeenten bij de beoordeling van vergunningaanvragen op grond van de Hinderwet ook rekening houden met de ecologische aspecten, zoals de uitstoot van ammoniak afkomstig van dierlijke mest. Bekend is dat veel landbouwbedrijven in die tijd niet eens een vergunning hadden. Onder druk van deze wetswijziging en van intensiveringsprogramma's voor de uitvoering van de Hinderwet, steeg het aantal

landbouwbedrijven met een vergunning gestaag. Door een inhaaloperatie van de gemeenten, gestimuleerd door het Rijk, hoopt men dat alle bedrijven in 1995 voorzien zijn van een adequate vergunning. Desondanks weet de Vereniging Nederlandse Gemeenten te vertellen dat anno 1993 ongeveer de helft van de veehouderijen niet over een geldige Hinderwetvergunning beschikt.

Aanleiding voor het aankondigen van het noodwetje

In het Nationaal Milieubeleidsplan-plus (NMP+) van 1990 wordt nog uitgegaan van een reductie van de totale ammoniakemissie van 70% voor het jaar 2000. Inmiddels is bekend dat deze doelstelling niet gehaald zal worden vanwege de te langzame doorwerking van (vaak ineffectieve) regelgeving, maar ook door de weerzin van de boeren om rekening te houden met al die milieumaatregelen.

Eén voorbeeld vormt de gang van zaken rond de richtlijn Ammoniak en Veehouderij op grond van de Hinderwet, kortweg genoemd: Ecologische richtlijn. Deze richtlijn, die pas zes jaar na de genoemde wijziging van de Hinderwet in 1987 verschijnt, biedt gemeenten een bruikbare methode om de ecologische inpasbaarheid van een veehouderijbedrijf te bepalen. Al snel bleek dat er in de mestoverschotten, gezien de hoge achtergrondbelasting van ammoniak aldaar, geen ruimte aanwezig is voor nieuwvestiging en maar beperkte ruimte voor uitbreiding van intensieve veehouderijbedrijven. De richtlijn 1987 beperkt zich tot bedrijven die binnen een afstand van 500 meter van bos, natuurgebied en landschapselementen zijn gelegen. Deze criteria van de richtlijn blijken te star en willekeurig en mede onder druk van de landbouwlobby komt er in 1991 een nieuwe Ecologische richtlijn. Deze legt meer nadruk op de ammoniakbelasting door de individuele bedrijven op zogenaamde verzuringsgevoelige gebieden. Het rekening houden met de achtergrondsdepositie en het afstandscriterium zijn uit de richtlijn geschrapt. Welke bodems en welke landschapselementen als verzuringsgevoelig moeten worden aangemerkt vermeldt de richtlijn wel, maar gemeenten krijgen daarnaast de mogelijkheid zelf een nadere afweging te maken. Veel gemeenten, ook Groesbeek, kiezen ervoor alleen de verplichte landschapselementen op te nemen, zodat veel natuurwetenschappelijk waardevolle bossages en houtwallen buiten de ecologische toetsing blijven. In feite voorkomen de bestuurders van de gemeenten hiermee een confrontatie met de boeren. Een tweede punt van kritiek op de richtlijn is

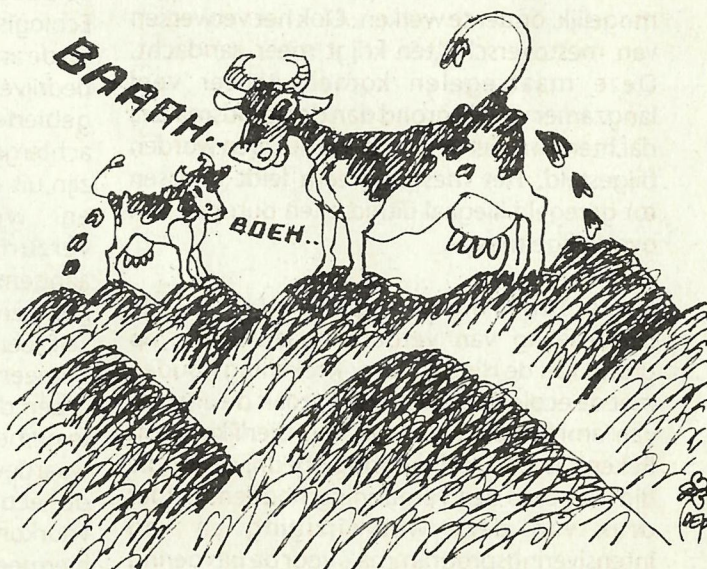
dat - nú niet meer gekeken hoeft te worden naar de achtergrondsdepositie en de cumulatieve effecten door omliggende veehouderijen - het mogelijk is om zelfs in zwaar belaste gebieden nog uit te breiden tot de toegestane drempelwaarde. Hierdoor zal de veestapel en daarmee de mest- en ammoniakproductie weer kunnen toenemen

De hierboven geschetste ambivalentie van de wetgever heeft er toe geleid dat milieugroeperingen steeds meer bezwaren zijn gaan maken tegen het uitbreiden en legaliseren van veehouderijbedrijven. Zij zijn de voortdurende verzuring van het milieu door mest zo zat dat ze in bepaalde gebieden van Nederland, die zwaar te lijden hebben onder de mest- en ammoniakvracht, de boeren één voor één voor de Raad van State sleepten. En met succes: eind 1992 besliste de Raad van State dat de "totale" hoeveelheid zuur die in een bepaald gebied neerslaat, een rol moet spelen bij de beoordeling van aanvragen voor een Hinderwetvergunning. De (door de gemeente Ambt-Delden) verstrekte Hinderwetvergunning werd vernietigd. De Raad legt de grens bij 2600 zuurequivalenten (mol) per ha per jaar. Deze uitspraak betekent dat een toename van de ammoniakemissie in zwaar verzuurde gemeenten niet meer is toegestaan. Grote gebieden in Zuid-, Midden- en Oost-Nederland hebben een achtergrondsdepositie die - soms ver - boven de 2600 mol per ha per jaar ligt: ook in Groesbeek is dit het geval.

Veehouderijbedrijven in deze gebieden zouden alleen nog kunnen uitbreiden in samenhang met ammoniakbeperkende maatregelen, zoals emissie-arme stallen. Veehouders zonder een geldige Hinderwetvergunning kunnen het wel helemaal vergeten: zij mogen op grond van de uitspraak van de Raad van State hun bedrijven niet meer, zoals voorheen, "wit-wassen". De boeren waren woedend en tijdens manifestaties, onder andere in Markelo op 8 februari j.l., wordt opgeroepen tot anti-milieu maatregelen. Ook minister Alders toonde zich ongelukkig met de situatie en komt onder druk van de landbouw met de reeds genoemde Noodwet. Met dit compromisvoorstel hoopt hij dat de veehouders opnieuw geneigd zullen zijn mee te werken aan de inhaaloperatie van de vergunningverlening én op grote schaal zullen investeren in milieuvriendelijke stallen (volgens het met de landbouw overeengekomen zogenaamde Groen-label-convenant).

Perspectieven van noodwetje voor natuur en milieu

De Ontwerp-Interimwet Ammoniak en Veehouderij biedt veehouders de mogelijkheid om een vergunning voor hun bedrijf te krijgen. Het toetsen aan de achtergrondsdepositie wordt op grond van deze wet niet meer noodzakelijk. Bij het alsnog verkrijgen van de vergunning wordt uitgegaan van het aantal dieren dat zij in 1986 hadden. Indien de depositie boven de 15 mol ligt geldt als voorwaarde voor legalisering dat de betrokken veehouders binnen vijf jaar de emissie "naar redelijkheid" zullen moeten

reduceren. Bedrijven met een vergunning behouden bij nieuwe vergunningprocedures voor uitbreiding of wijziging hun depositie die behoort bij het aantal dieren en de stallen waarvoor de vergunning is afgegeven. Zij mogen indien deze waarde minder bedraagt dan 15 mol uitbreiden tot deze norm. De gemeenten moeten hun beleid terzake neerleggen in een zogenaamde ammoniakreductieplan, dat moet worden goedgekeurd door de provincie.

Opmerkelijk is dat veehouders die jarenlang de Hinderwet hebben overtreden met deze Noodwet maar liefst vijf jaar de tijd krijgen om hun bedrijf aan te passen aan milieuregels die feitelijk al in 1991 van kracht waren. Als referentiejaar geldt 1986, nota bene het jaar waarin de veestapel maximaal was gegroeid; en niet 1981 toen in de Hinderwet ecologische inpasbaarheid als voorwaarde voor vergunnigverlening werd opgenomen.

Ook wordt het de bedrijven toegestaan om de eventuele ruimte in de depositie van ammoniak op te vullen tot de norm.

De wet laat de bescherming van kleine landschapselementen (houtwallen e.d.) vervallen, zodat de ammoniakdepositie daar niet meer aan het maximum zal worden gebonden en nog hoger kan worden.

Wederom wordt de gemeenten veel vrijheid gelaten om het ammoniakbeleid nader in te vullen. De milieugroeperingen zullen deze plannen kritisch moeten bezien wil er enig succes van te verwachten zijn, zó ook in Groesbeek.

De veestapel zal binnen de marges van deze wet verder kunnen groeien, met alle gevolgen voor mestoverschotten en de verzuring van het milieu. In de (nog te verschijnen) "Nota 3e fase mestbeleid" wordt al uitgegaan van een onverwerkbaar mestoverschot van zo'n 22 miljoen kilo fosfaat. Hiervoor bestaat geen andere oplossing dan het nemen van volumemaatregelen met betrekking tot de veestapel. Ondertussen worden bedrijven nu op grote schaal gelegaliseerd en worden hen zelfs uitbreidingsmogelijkheden geboden. Het is niet aannemelijk dat de veehouders nu zonder meer in emissie-arme stallen zullen gaan investeren. Zij zullen dit naar verwachting alleen doen om uitbreiding van hun veestapel te realiseren. Het Noodwetje van Alders is met andere woorden geen keerpunt in het tot nu toe gevoerde mest- en ammoniakbeleid en zal helaas niet veel kunnen bijdragen aan het dringend noodzakelijke herstel van natuur en milieu.

Fred Boerwinkel

Groesbeeks milieu in beweging

Een rubriek waarin ontwikkelingen op gebied van natuur en milieu in Groesbeek centraal staan

Vrijdag 4 juni is de stuurgroep voor het milieubeschermingsgebied Groesbeek officieel van start gegaan. Zij moet een milieuplan Groesbeek inhoud gaan geven. Groesbeek is een van de 13 gebieden die uitgekozen zijn als milieuzorggebied. Het gaat om het gedeelte van de gemeente dan ten zuiden van de Cranenburgse straat ligt. Dit deel van Groesbeek verdient extra aandacht, omdat er bijzondere, en kwetsbare natuurgebieden liggen (Bruuk), het grondwater vervuild is, de ammoniakuitstoot groot is en de grondwaterspiegel erg verlaagd is. De Provincie Gelderland wil met een milieuplan de milieuschade in dit deel van Groesbeek dus extrabeperken. Zij heeft twee doelstellingen geformuleerd:

1. Het versneld realiseren van de milieukwaliteit en tegelijkertijd zorg dragen voor een economisch rendabele, goed ingepaste landbouw.
2. Het maken van afspraken tussen de betrokken overheden en instanties over het uitvoeren van taken en projecten, in de lijn van een gezamenlijk op te stellen visie op de duurzame ontwikkeling van een milieubeschermingsgebied Groesbeek met een rendabele agrarische bedrijvensector.

Zij wil dus snel concreet aan de slag gaan en op langere termijn een visie en plannen ontwikkelen om tot verdere milieubescherming te komen.

In de stuurgroep hebben belanghebbenden van een aantal groeperingen zitting:

- gemeente Groesbeek met als voorzitter wethouder Wilbers;
- twee afgevaardigden van de boerenorganisatie N.C.B.;
- een afgevaardigde van de WMG (Henny Brinkhof);
- een afgevaardigde van het Zuiveringsschap Rivierenland;
- een afgevaardigde van het Polderdistrict Groot Maas en Waal;

Voorts hebben enkele adviseurs zitting in de stuurgroep:

- de secretaris van de Landinrichtingscommissie;
- de dienst Landbouwvoorlichting;

Wij houden u op de hoogte van de ontwikkelingen.

JEUGDNATUURGROEP HET AARDHUIS

We maakten de vorige keer al melding van de oprichting van deze groep. Inmiddels is de jeugdnatuurgroep van start gegaan met tussen 25 en 30 kinderen. Verschillende zaterdagen heeft de groep allerlei projecten en natuurstudies verricht. Zo heeft de groep vol enthousiasme in de Foerpot afval weggehaald en het gebied bekeken. Ze zijn bij een boer op bezoek geweest, hebben geprobeerd zandhagedissen te ontdekken in het spoorwegtalud in het Groesbeekse Bos, ze zijn met een busje naar de Millingerwaard geweest om het natuurontwikkelingsgebied te aanschouwen. Op weg daarheen zagen ze langs de Wijlerbaan twee ooievaars.

Het gaat zeer goed met de groep. De kinderen en de leiding zijn zeer enthousiast. Helaas moeten we door het plotselinge overlijden van Henk Heijmans, die ook in deze groep heel actief was, een goede, hardwerkende kracht missen. De groep is op zoek naar een plaatsvervanger (ster) voor Henk.

MILIEUMARKT IN GROESBEEK

20 mei j.l. was er bij de Zuidmolen een milieumarkt georganiseerd door de WMG en enkele milieugroepen uit de omgeving.

De milieumarkt is een jaarlijks terugkerende activiteit in de regio, die dit maal in Groesbeek plaatsvond. Er deden allerlei kramen mee die iets op gebied van natuur en milieu te presenteren hadden. In totaal waren dan er 13. De kramen varieerden sterk: van De Hokstok en houtversnipperaars tot compostverwerking en alternatieve landbouw.

Trekkers die dag waren de waterbus, de winkeliersprijsvraag en een natuur- en landschapsexcursie per bus.

Tussen de 1.500 en 2.000 mensen bezochten de markt. Dit was niet alleen te danken aan het mooie weer, maar ook aan de andere activiteiten die op dezelfde plaats plaatsvonden, nl. de jaarlijkse Braderie en een veelvolkerenfestival.

Bij deze bedanken wij al diegenen die de dag mede tot een succes hebben gemaakt.

Vogels in en rond Groesbeek (9)

Het voorjaar is de tijd van de trekkers. Er zijn vogels die uit Afrika komen om hier te broeden, andere vliegen juist naar het Noorden om daar te broeden. Omdat ik veel weg geweest ben om te vogelen heb ik de laatste tijd ook veel gezien.

Eerst even een rij met mijn eerste zomergast-waarneming:

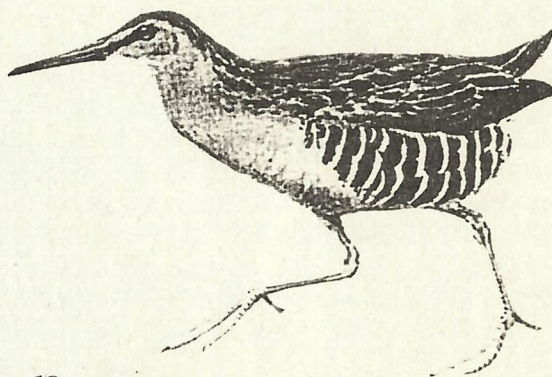
- Op 5 maart: grutto, Oude Waal.
- Op 3 maart: tjif-tjaf, De Bruuk.
- Op 20 maart: kleine plevier, Erlecomse Waard.
- Op 21 maart: zwarte roodstaart, thuis.
- Op 28 maart: boerenzwaluw, Duffelt; zomertaling, Oude Waal.
- Op 8 april: fitis, De Bruuk; zwartkop, Duffelt.
- Op 9 april: bruine kiekendief (vrouwetje), Ooyse Graaf; oeverzwaluw, Ooyse Waard.
- Op 13 april: gele kwik, Erlecomse Dam. Op 14 april: nachtegaal, De Bruuk; gekraagde roodstaart, thuis.
- Op 16 april: kluut, Kaliwaal.
- Op 18 april: koekoek, Bruuk.
- Op 23 april: gierzwaluw, Dorp Groesbeek.
- Op 24 april: tortelduif, De Bruuk; tuinfluiter, De Bruuk.
- Op 25 april: braamsluiper, Duffelt; grasmus, Duffelt; boomvalk, Duffelt; wespendif, Ooyse Graaf; zwartestern, Ooyse Graaf; visdief, Oude Waal.
- Op 26 april: tuinfluiter, Groesbeekse bos.
- Op 30 april: tapuit, Duffelt; huiszwaluw, Erlecomse Waard.
- Op 30 april: bonte vliegenvanger. Op 2 mei: wiewaal, Ooyse Graaf.
- Op 3 mei: sprinkhaan-rietzanger, De Bruuk.
- Op 9 mei: spotvogel, Duffelt; grauwe vliegenvanger, Duffelt; besrietzanger, Oude Waal.
- Op 16 mei: grote karekiet, Oude Waal.

Als deze vogels terugkomen uit Afrika beginnen ze meteen een territorium af te zetten. Ze doen dit vooral met hun zang. Daaraan herken je de meeste soorten ook het best en zo weet je ook wanneer ze terug zijn. Omdat ik bijvoorbeeld het gebied van de bonte vliegenvanger niet goed kende, hoorde ik hem dus ook pas laat.

Maar natuurlijk zag ik ook nog andere vogels:

7 maart

In De Bruuk werd ik opgeschrikt door een onbekend geluid. Na goed luisteren herkende ik de schreeuwtoon echter. Het was een waterral. Hij moest ergens langs de slootkant zitten. Plots zag ik zijn staartje heen en weer wippen en natuurlijk de hele vogel er achteraan. Mooie, lange rode omlaaggeknipte snavel, verder bruin/grijs. Hij klom door de struikjes en liet zich af en toe mooi zien.

13 maart

Havik (vrouwetje), thuis (Kloosterstraat).

14 maart en 21 maart

De 14e naar De Bruuk, daar zaten natuurlijk vele zangertjes, maar het mooiste van deze dag was toch zeker wel een ... KLAPEKSTER. Hij zat boven in de boomtoppen. Vloog eerst weg, even biddend en ging zitten, toen begon hij te zingen! Opgejaagd door een wandelaar vloog hij naar de andere kant. Daar vol in het zonlicht mooi te zien! Witte buik, grijze rug/kop en een duidelijke zwarte oogstreep. Prachtige vogel om te zien. De 21e zat hij er weer! Nu dichterbij, eerst in een struik. Later op het veld. Daar zat hij allerlei insecten te eten. Vooral hommels, die hij biddend bemachtigde. Deze klapetekster is een van de weinige exemplaren die in het Rijk van Nijmegen overwinterd hebben.

Dezelfde dag zag ik in het Groesbeekse bos een bosuil. Deze zat in een boomholte te zonnen. Hij zit hier altijd. (Helaas is hij nu door verstoring van mountain-bike-ers verdwenen.) Verder zag ik hier een groene specht.

22 maart

Bij de Mulders kop hoorde en zag ik een nieuwe soort voor mij: de boomleeuwerik. Eerst hoorde ik twee mannetjes, later zag ik nog een exemplaar op de grond. Duidelijk een witte rand om de kop, verder even bruin en gevlekt als de veldleeuwerik.

9 april / 13 april

Toen ik deze dag door de Duffelt fietste, zag ik iets in de struiken zitten. Een stukje verder

Waterral

realiseerde ik me pas dat het niet gewoon een duif was; ik zag duidelijk twee "oortjes". En ja hoor, het waren oortjes. Ze behoorden toe aan een ransuil. Hij zat in de heg ongeveer 2 meter van me vandaan. Toch slecht te zien door de vele takken die ervoor zaten. Fel oranje ogen, oorpluimen en slank postuur maken deze vogel tot een beauty. Ik zie deze uil maar heel weinig, dus dit was echt een buitenkans. Op 13 april zaten er twee ransuilen op dezelfde plek. Een hiervan had een muis in de klauwen.

Ransuil

25 april

Op de draad aan de kant van de weg (Ketelstraat) zat een PAAPJE. Het was een mannetje. Duidelijke witte oogstreep, oranje/rode borst en getekende bruine bovendelen. Deze doortrekkers broeden vooral in Scandinavië en Noord Duitsland. Hij was mooi te zien. Verder deze dag 3 zwartkop meeuwen, maar hierover straks.

30 april

Weer 3 zwartkop meeuwen bij de Kaliwaal.

1 mei

Een waterral gehoord in de Ooy (groenlanden).

2 mei

Bij de zandvanger, Ketelstraat, een vrouwtje tafeleend. In de Ooy is deze eend veel te zien. In Groesbeek is hij echter zeer zeldzaam. Dit is de eerste keer dat ik hem hier zag. Donkerder bruin dan de wilde eend en unieke snavelkleur: zwart met grijs uiteinde. Deze dag bij de Ooyse Graaf onder het genot van de eerste

wielewaal nog een paapje.

8 mei

Vrouwtje havik bij het aardhuis.

11 mei / 15 mei

Op de Mulders kop broeden nachtzwaluwen. Eind april komen de eerste exemplaren weer terug uit Afrika. De rest volgt in de loop van mei. Op 11 mei hoorde ik de eerste weer ratelen, de kenmerkende zang. Ik zag ze ook nog: uitstekende schutkleur, bruin gevlekt en het mannetje heeft witte vlekken op de vleugels en staarten. Ze achtervolgden elkaar. Vaak sloegen ze daarbij met de vleugels tegen elkaar. Omdat ze nieuwsgierig zijn vliegen ze je soms letterlijk om de oren (ze zijn alleen in de schemering actief). Mooie vogel. Op 15 mei zagen we het zelfde weer met daarbij een boomvalk, roodborsttapuiten en drie bosuilen. Ze zaten bij een huis op de antenne. Twee jongen waren daar aan het bedelen. Er kwam een ouder aanvliegen, die met prooi het bos weer in vloog. De jongen vlogen er bedelend achteraan.

16 mei

's Morgens vroeg op want om 06.00 uur bij de Kaliwaal: meeuwentelling. Bij de Kaliwaal zit een meeuwenkolonie. Daar broeden vooral kokmeeuwen. Deze dag werden de nesten geteld. Dit gebeurt op de volgende manier: er wordt een bepaald aantal lucifers uitgedeeld. In elk nest wordt een lucifer gelegd. Later trekt men de overige lucifers van het beginaantal af. Er wordt in linies gelopen en dus (hopelijk) geen nest gemist. Er waren in totaal 1480 kokmeeuw nesten en 2 sternmeeuw nesten. Af en toe werden de lucifersleggers opgeschrikt door een opvliegende eend of gans. Er zaten 8 grauwe ganzen-nesten, 1 nijlgans nest, 1 kolgans nest en 7 krakeenden. Op de dijk zat iemand met een telescoop en een portofoon de zwartkop meeuwen in de gaten te houden. Deze zeldzame meeuwensoort broedt hier waarschijnlijk met 1 à 2 paar. De nesten moeten wat groter en wat steviger zijn. Er werden echter meerdere nesten gevonden die in aanmerking konden komen. Degene op de dijk gaf via de portofoon steeds door wat er allemaal aan de hand was. Bijvoorbeeld waar de .stormmeeuw nesten ongeveer moesten zitten en waar de zwartkop meeuwen steeds in vielen. Prachtige actie en heel leuk om een keer mee te maken.

25 mei

In de Bruuk een waterral gehoord en een wespendif gezien.

Veel vogelplezier, Raymond Klaassen.

Wie kent Groesbeek

De oplossing van de vorige keer was de spoorovergang bij de Bieseltse Baan, vlakbij de Hooge Hoenderberg.

Deze keer staan we weer op een heel andere plaats.

We staan op een oude, belangrijke landweg, die lang de verbindingsweg naar een Duitse plaats was. Het is een brede weg geweest, want de oude huizen staan ver van de weg af. Nu is het een moderne, geasfalteerde weg, die west-oost loopt. We staan onder een dikke beukeboom net langs de weg. De beuk, waarvan de wrattige stam al snel in vele takken opsplijt, behoorde waarschijnlijk bij een grote woning, die als we met het gezicht naar het noorden staan aan de linkerzijde te zien is. Het is een deftig huis met een Duitse naam. Wanneer we naar rechts draaien zien we een aantal oude stallen met bij iedere stal een grijsgroene voedersilo. Je hoort geen ventilatoren zoemen. Je ruikt niets. Enkele stallen zijn een beetje kapot. Ze zijn leeg. Er zitten geen kippen meer in. Het is de bedoeling dat deze stallen door nieuwe vervangen gaan worden. Milieuvriendelijke "groen-label" stallen. De kans dat dit ook een verbetering zal zijn voor de dieren die hierbinnen hun leven gaan slijten, is echter klein. Daar er plannen zijn het aantal stallen te vergroten, zal het aantal dieren, met uitzicht op een leven zonder leven, toenemen. Enkele dagen per week heerst verderop in de straat een zekere bedrijvigheid. Vanaf de plaats waar we nu staan, is daar niets van te zien, maar wel te horen. In de middag kun je dan regelmatig boe en hoerageroep en eventueel handengeklap horen. Wanneer de duisternis valt, komen er weer drommen auto's en fietsers met er speciaal uitziende jonge mensen in de richting van de plaats waar de bedrijvigheid zich afspeelt. Allemaal verdwijnen ze in een gebouw dat vanaf hier niet te zien is. Soms hoor je even muziek. Het moet daar een leven van jewelste zijn. Er is grote kans dat die activiteit in de toekomst zal toenemen en dat, als de wind goed staat, daar misschien

WIE KENT GROESBEEK

ook nog etenslucht bij komt.

Wanneer we verder naar rechts draaien zien we aan de overkant van de weg achter veel bomen een dak van een woning verscholen. Dichterbij staan nog een paar huizen. Wanneer we naar het zuiden kijken zien we een groot grasveld en een akker. Jaren geleden stonden hier dikke stieren, maar dat is voorbij. Ook het huidige aanzien zal binnen enkele jaren veranderen, want aan het einde van deze eeuw zullen ze hier huizen gaan bouwen. Dan zal hier een wijk verrijzen, die aansluit bij het huizenblok dat zo'n 100 meter in het westen begint. Tegen die tijd zullen de nieuwe stallen er ongetwijfeld al staan, anders zouden ze gesloten moeten worden vanwege de stankoverlast die de bewoners van de nieuwe wijk ervan zouden krijgen.

De vraag is waar bevonden we ons deze keer. Schrijf uw oplossing naar Henny Brinkhof, Hobbemaweg 10, 6562 CT Groesbeek.

Succes met het speurwerk.

In memoriam

Henk Heijmans

Op 14 mei j.l. is plotseling tijdens een hardlooptraining ons bestuurslid Henk Heijmans overleden.

Henk was al een paar jaar bestuurslid van onze vereniging. Hij zette zich in voor talloze zaken. Hij stond aan de wieg van het idee om langs de spoorbaan een vlinderreservaat te maken dat zou lopen van de Mulderskop tot aan het Duitse Nütterden. Dit was niet vreemd, want vlinders hadden zijn hart gestolen. Ook stond hij aan de wieg van de jeugdnatuurclub "het Aardhuis". Hij deed mee met het landschapsbeheer in de Foeperpot en Nijerf, kortom Henk wist van wanten.

In hem verliezen we niet alleen een natuurliefhebber, maar ook een milieuman in hart en nieren.

Wij betuigen onze oprechte deelname aan zij die hij achterlaat, in het bijzonder zijn vrouw Marije en zijn kinderen Naomi en Sanneke.

We zullen hem missen

Het bestuur van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek

Het verhaal van het Gentiaanblauwtje moet diepe indruk op Henk gemaakt hebben.

Uit Groesbeeks Verleden

Deel 22. Het openleggen van de Groesbeekse gemeente-heide: aan de wieg van De Horst

Het is algemeen bekend dat de wijde omtrek van De Horst vroeger uit gemeentelijke heide- en broekgronden bestond. In de negentiende eeuw werden deze gronden verkocht en ontgonnen. Wanneer was niet bekend. Twee opeenvolgende betrouwbare kaarten, die nu in atlassen gemakkelijk beschikbaar zijn, maken het mogelijk de verkopen nader te dateren en de landschappelijke situatie voor en na vervreemding te reconstrueren.

De Groesbeekse gemeente-heide

De heide- en broekgronden van de Heerlijkheid Groesbeek lagen globaal gesproken tussen de Kranenburgsestraat, de rijksgrens, de Plak, de Hogewaldse Weg, de Bruuksestraat, de Knapheideweg en de Drulsegeweg. (Alle toponymen in dit artikel zijn de huidige benamingen, behalve waar anders wordt vermeld.) Aan weerszijden van de Bredeweg lag een enclave van bouwland die het Nijerf genoemd werd; de weg die tegenwoordig zo heet ligt op de noordoost-grens van het toenmalige Nijerf. De heide- en broekgronden waren van oudsher in gemeenschappelijk gebruik. Misschien was de situatie hier zoals in de meeste dorpen in Brabant en Limburg. Daar behoorde de 'woeste grond' oorspronkelijk tot de landsheer, die de grond in permanent gebruik had afgestaan aan de dorpsgemeenschap (de meeste dorpen in Brabant verwierven dit recht officieel in de 14e eeuw). Men sprak wel van 'gemeynt'. Het zou heel goed kunnen dat het Groesbeekse toponiem 'Mient' dat vermeld wordt op de eerste kaart van de omgeving van Groesbeek (1570) hiernaar verwijst. Aan het begin van de negentiende eeuw werden deze gronden over het algemeen in eigendom toegewezen aan de toen nieuwgevormde gemeenten. We weten dat in Groesbeek de gemeente de gronden in de negentiende eeuw doorverkocht. In de periode waarin dat gebeurde ontstond het ontsluitingspatroon dat we nu nog kennen met Hoge Horst, Lage Horst, Ashorst, de Renpaadjes en dergelijke. Toen ook moeten er voor het eerst boeren het gebied in zijn getrokken die de heide ompspitten en -ploegden tot bouw- en weiland en er boerderijtjes stichten.

Twee karteringen van Groesbeek

Er is vorig jaar een atlas verschenen die het mogelijk maakt de boven aangeduide

ontwikkeling in omvang en aard beter te volgen en ook de datering te preciseren. Deze atlas is de Grote Historische Provincie Atlas 1:25.000 Limburg 1837-1844 (Wolters-Noordhoff 1992). Hoewel het een kartering van Limburg betreft is hierin ook Groesbeek met omgeving afgebeeld. Dit biedt mogelijkheden van vergelijking met de situatie zoals die is weergegeven in de eerder uitgegeven Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857 (Wolters-Noordhoff 1990).

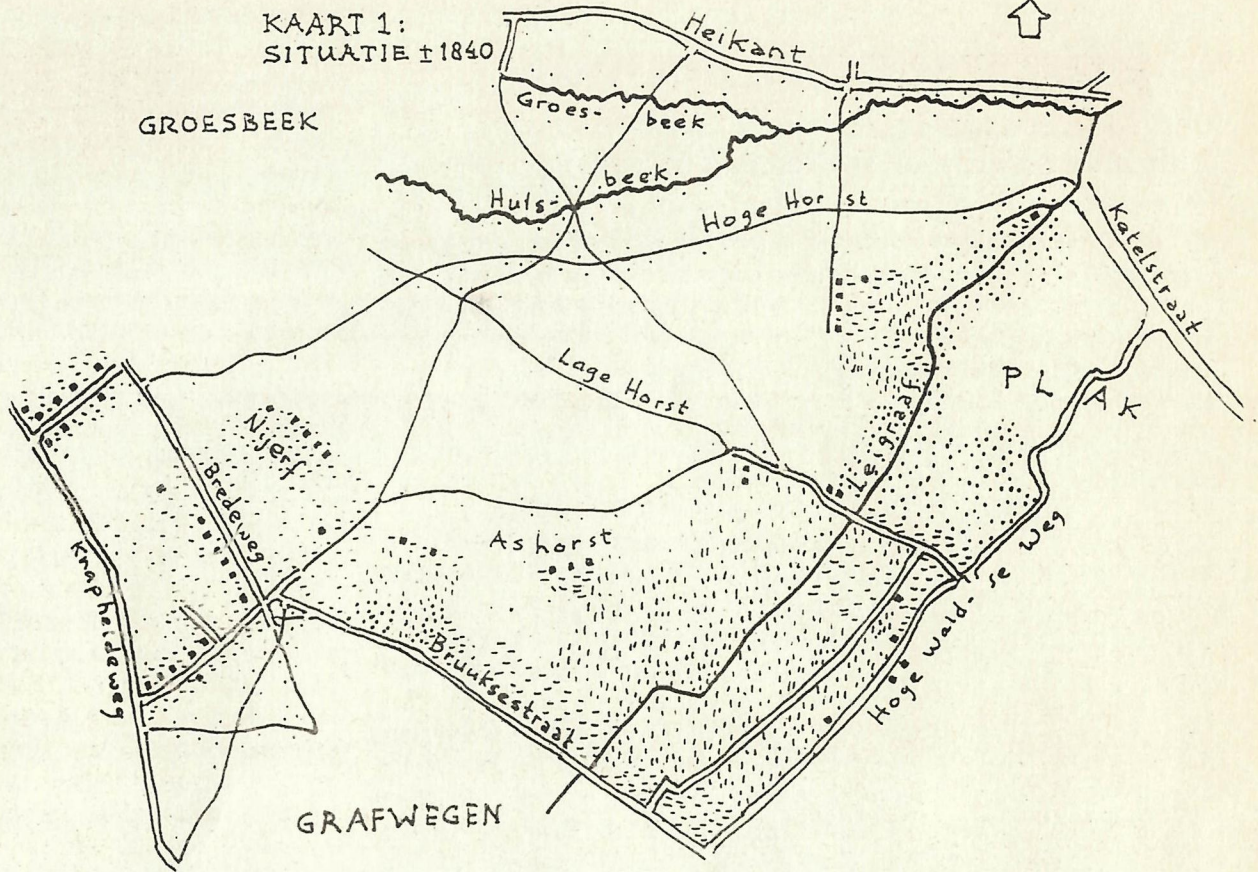
De twee kaarten zijn de eerste moderne topografische kaarten van Groesbeek en omgeving. Die in de Atlas met schaal 1:50.000 (twee centimeter op de kaart is één kilometer in het veld) staan zijn de eerste in de serie van de bekende 'topkaarten' of 'stafkaarten' die toen voor het eerst landsdekkend gemaakt werden. Ze zijn nooit gedrukt maar handgetekend en -gekleurd in een oplage van naar ik meen twee. Deze kaarten vormden de basis voor de Topografische en Militaire kaart van Nederland 1:50.000 die, in zwart-wit, wel is gedrukt tussen 1850 en 1864. Uitgeverij Wolters-Noordhoff heeft het initiatief genomen om de handgemaakte kaarten te reproduceren in atlassen.

Wanneer en waarom twee karteringen?

Dat er kort na elkaar twee karteringen van Groesbeek en omgeving plaatsvonden heeft te maken met de Belgische opstand van 1830. Een jaar daarvoor was het plan gereedgekomen voor de kartering van geheel Nederland, toen nog met het huidige België. De kartering, met militaire doeleinden, zou plaatshebben op een schaal 1:50.000. De opstand stuurde dit plan in de war. Voorrang kreeg de kartering van de grens met wat later België werd. Vanuit Tilburg waar het hoofdkwartier van het leger onder bevel van kroonprins Willem (de latere koning Willem II) was gevestigd begon men met het in kaart brengen van Brabant. Daarna kwamen het eveneens in oorlogsgebied gelegen Limburg en de grensstreken in Gelderland aan de beurt. Ook van Groesbeek werden toen kaarten getekend. Om mij onduidelijke redenen hadden deze karteringen een schaal van 1:25.000 (vier centimeter op de kaart is één kilometer in het veld). In elk geval keerde men later (na de formele afscheiding van België en/of na geweken oorlogsgevaar) terug naar het plan om Nederland in zijn geheel op schaal 1:50.000 te karteren. Aan de karteringen met beide schalen is, vermoed ik, gedurende een periode tegelijkertijd gewerkt. Anders kan ik niet verklaren dat de kaart 1:50.000 voor Groesbeek eerder is gemaakt dan die van 1:25.000.

GROESBEEKSE GEMEENTEGRONDEN E.O.

KAART 1:
SITUATIE ± 1840

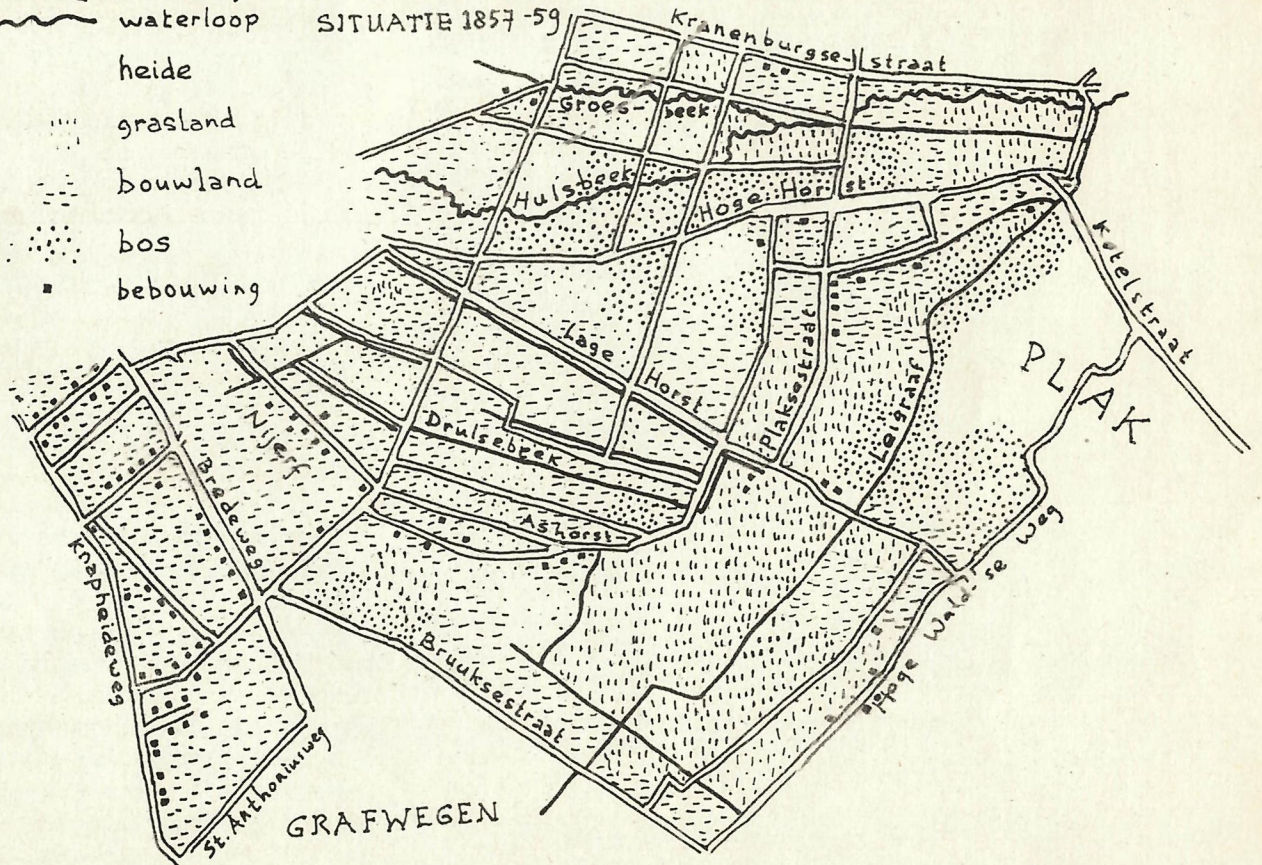

- heidespoor
- zandweg
- waterloop

KAART 2:
SITUATIE 1857-59

- heide
- grasland
- bouwland
- bos
- bebouwing

0 250 500 750 1000 m

Er zijn redenen om aan te nemen dat de eerste kartering (voor Groesbeek op schaal 1:50.000) plaatsvond in 1837 of 1843-1844 en de laatste kartering (schaal 1:25.000) in 1857-1859. De laatste datering is enigszins twijfelachtig. (Zie de noot).

Situatie voor en na verkoop heide

De kaarten uit de atlassen zijn door mij vereenvoudigd weergegeven in de twee kaartjes bij dit artikel. Kaart 1 geeft de toestand in 1837 of 1843-1844, kaart 2 de toestand in 1857-1859 (?). De kaarten geven geen absoluut zekere gegevens: behalve dat er vereenvoudigd is, heb ik ontgetwijfeld fouten gemaakt bij de interpretatie, en is er een schaalverschil tussen de onderliggende kaarten waardoor deze niet helemaal vergelijkbaar zijn. Maar de reconstructie van de situatie vóór en ná de verkoop van de heidegronden, zoals die hieronder is omschreven, is in grote lijnen juist.

Ontsluiting

Opvallend in de ontsluiting van de heide zijn de bochtige heidesporen. Drie sporen liepen over respectievelijk de Hoge Horst, de Lage Horst en de Ashorst. Daarnaast waren aldus met elkaar verbonden de Eerste Colonjes met de Hoge Horst (tot aan Vortse Brug), St. Anthonis met de Heikant, de Heikant met De Bruuk, en de Boersteeg tot het huidige dorp De Horst. Ook werd de Knapheide diagonaal doorsneden door twee heidesporen.

Na de verkoop van gemeentegronden was de ontsluiting ingrijpend veranderd. De heidesporen waren geheel verdwenen. Daarvoor in de plaats was een net van rechte zandwegen aangelegd: Mies, Renpaadjes, Hoge Horst, Lage Horst, weggetjes over de Ashorst, Nijerf (als weg), weggetjes tussen Nijerf en Lage Horst, Plakseweg en nog enkele. Ook was de Kranenburgsestraat rechtgetrokken en was de Ketelstraat van een gedeeltelijk zeer brede weg tot een weg van normale breedte teruggebracht.

Opvallend is verder dat de Hoge Horst ter hoogte van het huidige dorp en doorlopend tot in het begin van de huidige Ketelstraat sterk was verbreed. Zou de gemeente hier vooruitgelopen hebben op de stichting van een dorp?

Grondgebruik

Omstreeks 1840 bestond het gemeenteeigendom voor het grootste deel uit heide (naar zeer grove schatting ± 350 ha). De niet-verkavelde heide strekte zich uit van Nijerf en Ashorst naar het noorden en oosten over de Lage en Hoge Horst tot aan de Kranenburgsestraat. Via de plaats waar nu de

Foeperpot ligt strekte de heide zich westwaarts uit tot over de Colonjes en verder naar het zuiden langs de Knapheideweg tot en met het heideveld tussen Hemeltje, Bredeweg, St. Anthoniusweg en Knapheideweg. (Was dit de 'Knapheide'?) Tussen de heide op en aan de Colonjes en de Knapheide bevond zich een smalle strook bouwland en/of erven van 't Hemeltje. De Bruuk was grasland (mogelijk ongeveer 100 ha) gedeeltelijk met aanduiding moeras. Verder noord langs de Leigraaf bevond zich bos (± 50 hectare?). Aan de oostkant bevond zich ook enig bouwland. De graslanden van De Bruuk waren aan de noordkant verkaveld, aan de zuidkant bevond zich een vrij groot onverdeeld grasland. Nota bene: de verkaveling heb ik niet weergegeven op de kaartjes die anders onleesbaar zouden worden.

De situatie na de verkoop van gemeente-grond was geheel anders. De heide was voor het grootste deel ontgonnen. Verspreid bevonden zich nog rechthoekig verkavelde heideveldjes, vooral op de Ashorst, zuid van de Hoge Horst en tussen de beken Groesbeek en Hulsbeek. Mogelijk dat er in totaal nog tegen de 100 hectare restte. In en rond De Bruuk was maar weinig veranderd. De Plakse Hei, de strook tussen De Bruuk en de Hogewaldse Weg, werd aangegeven als moerasachtig grasland of dito heide. De vroegere kartering liet moerasachtig grasland zien; waarschijnlijk is dit geen verschil in het veld geweest en was en bleef de Plakse Hei een vochtige grasachtige strook waar gehooïd werd. De Tranchotkaart van 1803/1805 geeft hier heide weer.

Aan de Ashorst en Lage Horst bevonden zich veel percelen bouwland, aan de Hoge Horst was vooral grasland en bos aangelegd.

Ontwatering

Omstreeks 1840 waren de belangrijkste waterlopen de Groesbeek (Ren) met de zijtak daarvan Hulsbeek, beide kronkelden door het lage land, en daarnaast de (oude) Leigraaf. Deze laatste was vrij recht, net als nu. De naam verraadt al dat het een gegraven waterloop is. Op de bovenloop van de Leigraaf waterden sloten af.

Na de verkoop waren Groesbeek en Hulsbeek onveranderd, evenals de Leigraaf. Maar in het gebied daartussen was ongeveer vanaf de Foeperpot de Drulsebeek gegraven (dit is dus geen echte beek) en tal van sloten bijvoorbeeld langs de huidige Koningin Wilhelminaweg en de Lage Horst. Overigens is het ontwateringsstelsel op kaartje 2 niet volledig weergegeven vanwege de slechte leesbaarheid van de bronkaart.

Bebouwing

Langs de randen van de heide bevond zich omstreeks 1840 bebouwing. Het oude cultuurland langs Nijerf, Bredeweg, Bruuksestraat, Kranenburgsestraat en Plak laat ik hier buiten beschouwing. Aan de Eerste Colonjes stonden acht gebouwen. (Ik heb het in dit artikel dus niet over boerderijen of huizen, maar over gebouwen die huis, hof of bijgebouw kunnen zijn; in vrijwel alle gevallen zullen het keuterijtjes zijn geweest.) Op het Hemeltje stonden zes gebouwen, aan de Ashorst vijf, langs de Bruuk west van de Leigraaf vier, bij de Vortse Brug één, op de Plakse Hei vijf, en aan de Plakseweg nabij het huidige dorp nog eens vijf.

Bijna alle boven genoemde bebouwing was toen (dus rond 1840) vrij nieuw: de zogenaamde Tranchotkaart van 1803/1805 laat zien dat toen de Eerste Colonjes als weg en nederzetting nog niet bestond. Ook op het Hemeltje woonde nog niemand, aan de Ashorst was één erf, langs de Bruuk west van de Leigraaf ontbrak bebouwing evenals bij de Vortse Brug. Aan de Plakse Hei was één erf. Langs de Plakseweg had nog niemand zich gevestigd.

In de tijd dat de kaart 1:25.000 werd gemaakt, door mij geschat op 1857-1859 stonden er heel wat meer gebouwen op en rond de (voormalige gemeente-heide). Op de plek van het huidige dorp bevonden zich drie nieuwe gebouwen, daar ontstond dus al enige verdichting. Om en nabij de Ashorst waren er twee bijgebouwd, aan het Nijerf drie, aan het einde van de Mies twee, aan de voorheen lege zuidkant van de Kranenburgsestraat minstens twee, aan de Eerste Colonjes twee extra, aan de nieuwaangelegde Tweede Colonjes zes, op het Hemeltje vier extra en in de hoek zuid van het Hemeltje en oost van Knapheideweg (Knapheide?) elf.

Er stonden in totaal ongeveer 69 gebouwen; omstreeks 1840 waren dat er zo'n 34.

Conclusie

De gemeente-heide van Groesbeek was omstreeks 1840 nog ongedeeld. Aan de randen was na 1803/1805 bebouwing ontstaan: aan de Eerste Colonjes, op het Hemeltje, op de Ashorst, langs de Bruuk west van de Leigraaf, op de Plakse Hei, aan de Plakseweg bij het huidige dorp De Horst en bij de Vortse Brug. In totaal ging het om ruim 30 eenheden, waarschijnlijk meest keuterijen. Tegen 1860(?) was het getal keuterijen verdubbeld tot een kleine 70. De toename vond vooral plaats in de

nieuwaangelegde Tweede Colonjes, op het Hemeltje, in de hoek zuid van het Hemeltje en oost van de Knapheideweg (Knaphei?), langs de Ashorst en bij het huidige dorp De Horst. De bebouwing van Hoge en Lage Horst die nu zo kenmerkend is, ontbrak nog geheel. De ontginning was toen in volle gang waarbij vooral bouwland, maar ook grasland en bos, werd aangelegd. Vergeleken met toen ligt er nu veel meer gras en minder bouwland en bos. Het patroon van zandwegen dat tussen ±1840 en 1857-1859 werd aangelegd lijkt nog sprekend op het huidige wegenpatroon, al is nu een gedeelte verhard. Voor de ontwatering van de nieuwe ontginningen was de Drulsebeek met een slotenstelsel aangelegd. De situatie die toen was ontstaan verschilde niet principieel van die van nu met de Groesbeek (Ren), Hulsbeek, Leigraaf en Drulsebeek als belangrijkste waterlopen. Wel zijn de genoemde waterlopen nu alle rechtgetrokken en/of omgelegd en is de ontwatering verfijnd.

De Bruuk kende minder veranderingen. Misschien dat daar geen wisselingen van eigenaar waren.

Vragen

Dit artikel is vrijwel geheel geschreven op basis van kaartmateriaal. Interpretaties van wijze van grondgebruik, datering van verkopen van grond, de bestaanswijze van de nieuwkomers en dergelijke zijn riskant. Daarom heb ik me daar vrijwel niet aan gewaagd. Maar de kaartvergelijking roept wel een massa vragen op die beginpunt kunnen zijn voor archiefonderzoek. Het gemeente-archief bevat ongetwijfeld stukken die een antwoord verschaffen op de meeste zo niet alle vragen.

- Waarom is dit zo plotseling gebeurd, met andere woorden waarom ging de gemeente er toe over de heide in een korte periode te verkopen?
- Was er voor de verkoop van start ging een omvattend plan van wegen en waterlopen opgemaakt?
- Is de Bruuk eerder of later verkocht dan de heide rond De Horst?
- Waar kwamen de mensen vandaan die naar De Horst, de Colonjes, de Knaphei en het Hemeltje kwamen?
- Wanneer ontstond de bebouwing langs Hoge en Lage Horst?

Ik hoop er op terug te komen wanneer er antwoorden zijn op dit soort vragen.

Gemeente-historie laten leven!

Het gebied tussen Koningin Wilhelminaweg, Kranenburgsestraat, Plak/Hogewaldseweg en Bruuksestraat bezit een heel karakteristiek ontsluitingspatroon. Dit gaat vrijwel geheel terug

op de openlegging van het gebied toen de gemeente het verkocht waarschijnlijk niet lang na 1840. Van gemeentegrond werd het boerengrond. Het patroon vormt een leverde herinnering aan deze overgang. Het is een kleine moeite om de karakteristieken van het patroon in de ruilverkaveling overeind te houden: behoud van de rechte zandweggetjes. De Drulsebeek is in dezelfde periode gegraven en hoort in dit rechthoekige patroon. De Groesbeek en Hulsbeek daarentegen zijn van oorsprong echte beken, die nu wel erg beknot worden. Waarom kunnen deze niet weer de ruimte krijgen om te kronkelen? De Leigraaf tenslotte is veel eerder gegraven en heeft lang zwaar begeleidend bos gekend aansluitend op het eikenbos dat nu de noordrand van de Bruuk vormt. Langs de Leigraaf is veel moois mogelijk, nu is ze vanaf het natuurreservaat maar een saaie waterlossing.

Paul Thissen

Noot

De datering van de eerste opname van Groesbeek (in de tweede atlas=1:50.000) is volgens de atlas 1837, 1843-44.

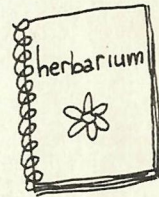
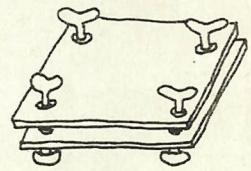
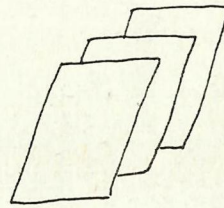
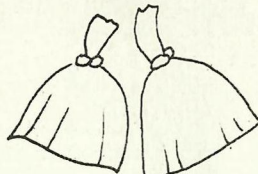
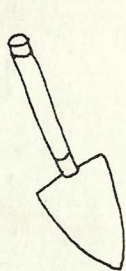
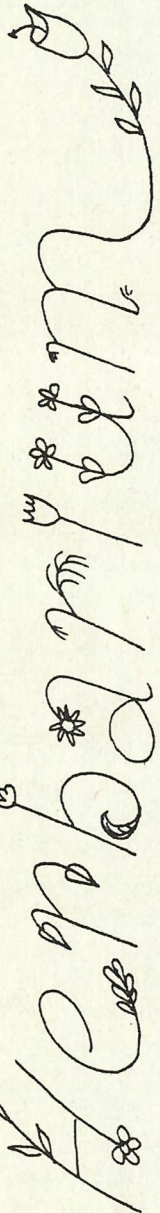
De datering van de tweede opname van Groesbeek in de eerste atlas (1:25.000) is niet bepaald. De serie waartoe de opname behoort is verkend in de perioden 1836/1838, 1844. Deze datering kan niet kloppen want het Hollands Klooster staat er op. Dit kwam gereed in 1854 (Oud-Groesbeek in woord en beeld). Ook is de Zuidmolen afgebeeld, die is gebouwd in 1857 (Groesbeek in oude ansichten 2). Dus de opname moet geschied zijn in 1857 of later. Omdat de karteringswerkzaamheden voor de desbetreffende kaarten in 1859 opgehouden zouden zijn, is de mogelijke datering van de tweede opname 1857-1859. Ik sluit niet uit dat het later is.

Weet je weetje

Hallo allemaal! Zoals beloofd gaat "weet je weetje" dit keer over het maken van een herbarium een verzameling gedroogde bloemen en planten

Wat heb je in ieder geval nodig?

- een schaar of mesje
- een klein schepje
- een paar plastic zakjes
- een flora (= boekje waarin je plantnamen kunt opzoeken)
- vloei- of ander dun papier (b.v. onbedrukt krantepapier of glad keukenrolpapier)
- enkele stukken karton (b.v. van een doos)
- plantenpersje of oud dik (telefoon-) boek
- een plakboek met beschermbladen

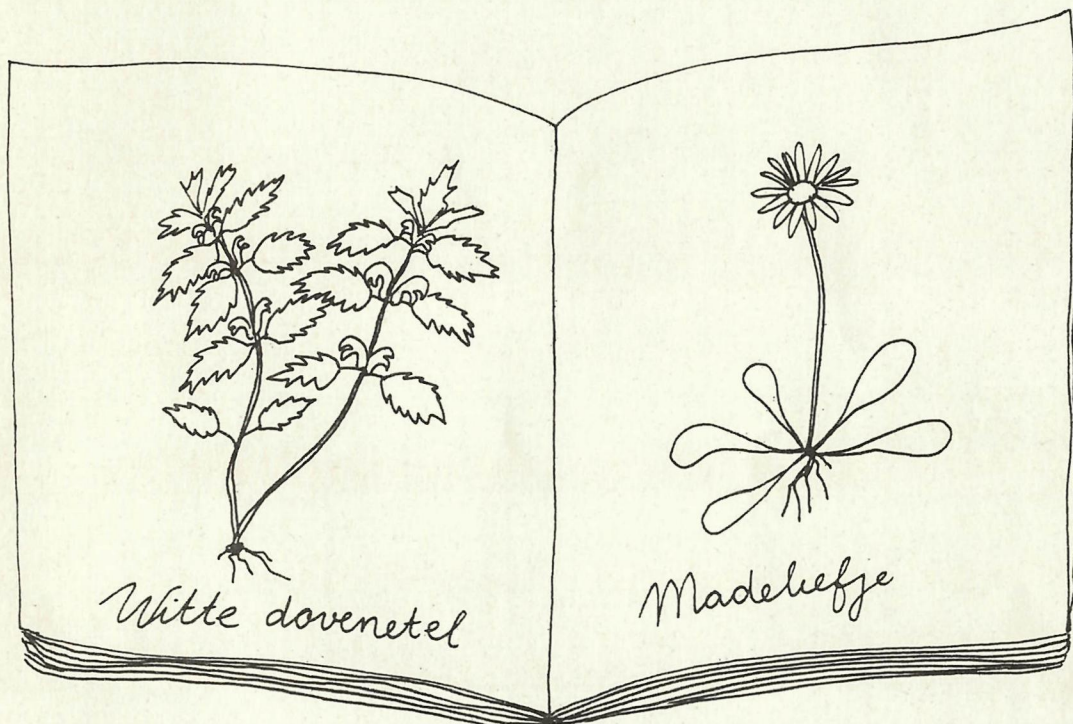
Plukken:

Het beste kun je plantjes verzamelen als het droog weer is. Je kiest plantjes die net zijn opengegaan: als een bloem al bijna is uitgebloeid, vallen bij het drogen de blaadjes eraf. Natuurlijk let je bij het plukken goed op dat je nooit beschermde planten meeneemt! Orchideeën, sleutelbloemen, Gentianen en nog een heel stel andere planten zijn beschermd. (dit staat ook in je flora) Maar ook bij 'gewone' planten let je natuurlijk op dat je niet onnodig veel plukt of hele bossen met wortel en al uittrekt. En als er maar enkele plantjes van een soort staan, laat ze dan ook maar staan. Je kunt een plantje onder aan de stengel afknippen maar soms is het mooi om het worteltje erbij te hebben. Dan graaf je voorzichtig het plantje uit.

Meenemen:

Het is handig om enkele plastic zakjes mee te nemen als je op zoek gaat naar plantjes. Die spoel je thuis even om met water, zodat ze van binnen vochtig zijn. Als je er een beetje lucht bij blaast en je doet het plantje erin, dan maak je het dicht met een elastiekje. Het plantje blijft dan fris tot je het thuis gaat persen.

Je kunt planten persen tussen een oud dik telefoonboek, of in een speciaal plantenpersje. Je legt het plantje mooi plat uit op een (of meer) stuk(ken) vloeipapier. Op het plantje leg je ook weer een of twee vellen. Dit pakketje leg je in het boek of tussen twee stapeltjes karton in het persje. Je legt iets zwaars op het boek (b.v. een baksteen) of je draait de vleugelmoeren van het persje aan (niet te strak). Om de 2 dagen leg je het plantje tussen nieuw, droog vloeipapier en draai je het persje strakker aan (of een extra steen op het boek.) Na ± 10 dagen is het plantje gedroogd. (Dikke stengels drogen langzamer dan tere plantjes.) Als het goed is blijft het plantje nu rechtop staan als je het voorzichtig optilt.

Inplakken

Je kunt de gedroogde plantjes opplakken in een (foto) plakboek of map met beschermbladen ertussen. Er zijn ook speciale 'herbarium'-albums te koop. Iets met losse bladen is makkelijk, omdat je dan steeds planten kunt tussenvoegen. Je kunt je plantjes vastplakken met doorzichtige lijm, of hele kleine stukjes plakband. Enkele druppeltjes lijm zijn al genoeg. Je kunt een ordening maken in je herbarium: b.v. planten die in dezelfde omgeving groeien bij elkaar plakken, of planten die in dezelfde tijd bloeien. Je kunt ook de planten van eenzelfde familie bij elkaar houden. Op kleur sorteren kan ook. Wat je maar wil! Als je het helemaal precies wil doen, schrijf je ook op waar en wanneer je de plant hebt gevonden.

succes! Jeske de Bekker.